

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Veronika Vrbenská

České školy bez hranic. Vícečetná případová studie

Czech Schools without borders. Multiple case study

Praha 2018

Vedoucí práce: prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 12. prosince 2017

Bc. Veronika Vrbenská

Poděkování:

Děkuji prof. PhDr. Karlu Šebestovi, CSc. za cenné rady a podněty při vypracování diplomové práce. Ředitelkám ČŠBH Brusel a Ženeva a respondentům z řad vyučujících a rodičů dětí Českých škol bez hranic za zodpovězené otázky a vyplněné dotazníky, které mi pomohly při vypracovávání diplomové práce.

Klíčová slova:

Česká škola bez hranic, bilingvismus, bilingvní vzdělávání, čeština pro cizince

Key words:

Czech school without borders, bilingualism, bilingual education, czech for foreigners

Abstrakt:

Cílem diplomové práce je ukázat, jakým vývojem prošly České školy bez hranic od svého založení, jak v současné době fungují, jakých výsledků, zvláště v oblasti jazykového vzdělávání v češtině, dosahují, jak jejich fungování a studijní výsledky hodnotí jejich vedoucí pracovníci, žáci a jejich rodiče. Práce je koncipována jako vícečetná případová studie zaměřená na dvě vybrané České školy bez hranic s delší tradicí, totiž Českou školu bez hranic v Bruselu a Českou školu bez hranic v Ženevě. Metodologicky se bude opírat o etnografické postupy sběru dat a práce s nimi; zaměří se na analýzu vývoje uvedených Českých škol bez hranic (především na základě oficiálních listinných pramenů), na současné fungování těchto škol (na základě analýzy administrativních dokumentů, zvláště programových, studijních plánů, učebních materiálů) a jejich výsledky a na reflexi práce Českých škol bez hranic u jejich vedoucích pracovníků (ředitelů škol, formou analýzy polostrukturovaných interview), současných žáků a jejich rodičů (formou dotazníkového šetření).

Abstract:

The aim of this thesis is to describe the development undertaken by the Czech Schools without Borders since their establishment and to illustrate how they currently operate, what is the outcome of their function especially on the field of Czech language education, and how their executives, pupils and their parents evaluate this functioning and its outcomes. The thesis is structured as a multiple case study focused on two such schools with a longer tradition - the Czech School without Borders in Brussels and the Czech School without Borders in Geneva. Its methodology will be based on ethnographic procedures of data collection and handling. It will focus on analyzing the development of the mentioned Czech Schools without Borders (mainly on the basis of official written documents), on the current operation of these schools (on the basis of an analysis of administrative documents, especially curriculums and learning materials) and its outcomes and on the reflection of the function of Czech Schools without Borders by their executives (school principals, through analysis of semi-structured interviews), current pupils and their parents (through a questionnaire survey).

OBSAH

1	ÚVOD.....	8
2	BILINGVISMUS.....	10
2.1	BILINGVNÍ VÝCHOVA	12
3	VÝVOJ JAZYKA.....	15
3.1	VÝVOJ JAZYKA U BILINGVNÍHO DÍTĚTE.....	16
4	VÝUKA ČEŠTINY V ZAHRANIČÍ.....	19
4.1	ŠKOLSKÝ ZÁKON	19
4.2	EVROPSKÉ ŠKOLY	20
4.3	LEKTORÁTY ČESKÉHO JAZYKA.....	21
4.4	KRAJANSKÉ SPOLKY	22
5	PŘÍPADOVÁ STUDIE I – ČESKÉ ŠKOLY BEZ HRANIC	23
5.1	VZNIK A HISTORIE	23
5.2	SPOLEK ČESKÁ ŠKOLA BEZ HRANIC	24
5.3	VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ČŠBH.....	25
5.3.1	Předškolní vzdělávací program.....	26
5.3.2	Školní vzdělávací program	26
5.4	VÝUKA V ČŠBH	30
5.4.1	Časově-tematické plány	33
5.5	MEZINÁRODNÍ KONFERENCE ČESKÝCH ŠKOL BEZ HRANIC A SPOLUPRACUJÍCÍCH ŠKOL.....	34
5.6	DALŠÍ SETKÁNÍ POD ZÁŠTITOU ČŠBH	36
5.7	PROJEKTY ČESKÝCH ŠKOL BEZ HRANIC	37
5.7.1	Heuropa!	38
5.7.2	Letní tábor.....	39
5.7.3	Výukové materiály.....	39
5.7.4	Další projekty ČŠBH	46
6	PŘÍPADOVÁ STUDIE II – ČŠBH BRUSEL A ČŠBH ŽENEVA.....	48
6.1	PŮSOBENÍ A VÝVOJ ČŠBH.....	49
6.2	SMĚŘOVÁNÍ ČŠBH.....	51
6.3	VZDĚLÁVACÍ PLÁNY	53
6.4	VÝUKOVÉ MATERIÁLY.....	54
6.5	ŽÁCI.....	55
6.6	UČITELÉ V ČŠBH – DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	56
6.7	RODIČE ŽÁKŮ ČŠBH – DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	61

7	ZÁVĚR	72
8	SEZNAM LITERATURY	75
9	PŘÍLOHY	78

1 ÚVOD

Za hranicemi České republiky žije podle odhadů Ministerstva zahraničních věcí přes 2 000 000 Čechů, kteří z různých důvodů opustili svou rodnou zemi a vydali se žít do země jiné. Ať už jde o země v Evropě, či jejich stopy vedou za oceán, často mají možnost věnovat se ve školním prostředí českému jazyku, a to zejména díky dobrovolníkům, malým organizacím, které udržují povědomí o češtině a české kultuře, nebo spolkům, které ve spolupráci s českými ministerstvy umožňují dětem i dospělým doplnit si vzdělání, které se jim v místě bydliště dostává, o český jazyk. Jedním z těchto spolků je i spolek Českých škol bez hranic. České školy bez hranic jsou mezinárodní sítí škol s vlastním systémem vzdělávání, které nabízí výuku českého jazyka a českých reálií pro děti od 18 měsíců do 15 let mimo území České republiky. Vzdělávají a vychovávají bilingvní děti, u kterých tím udržují českou identitu a zájem o jejich domovskou kulturu. České školy bez hranic umožňují dětem téměř po celé Evropě, a ve spolupráci s příbuznými školami se dá říct, že po celém světě, navštěvovat školu, která jim pomáhá uchovat si rodný jazyk, češtinu, i při pobývání v zahraničí.

České školy bez hranic mají podporu Ministerstva zahraničních věcí České republiky, které se o českou diasporu, tedy rozptýlení Čechů po světě, aktivně zajímá a podílí se na možnostech, které původním českým občanům nabízí krajské spolky v cizích zemích. Podporu mají České školy bez hranic také v Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, které schvaluje vzdělávací program ČŠBH, jenž je plně v rozsahu požadavků Rámcového vzdělávacího programu MŠMT ČR.

Cílem diplomové práce je blíže představit systém Českých škol bez hranic s důrazem na jejich vzdělávací plány, hodnoty, které předávají svým žákům, aktivity a akce, které v rámci svých krajských komunit pořádají. Práce se zaměřuje na historii a vznik ČŠBH, jejich vývoj a působení jak na žáky, tak na jejich rodiče. Na spokojenost s výukou z pohledu rodičů žáků i učitelů, kteří v Českých školách bez hranic působí. Důležitou součástí je také jazykový vývoj dětí, jež ČŠBH navštěvují. V rámci případových studií věnovaných Českým školám bez hranic obecně a České škole bez hranic Brusel, kterou autorka práce na 5 měsíců navštívila v rámci praktické stáže a působila zde jako učitelka předškolních i školních dětí, a České škole bez

hranic Ženeva, která byla pro tuto práci vybraná vzhledem ke své podobnosti (velikost, doba vzniku) a zároveň rozdílností (místo působení, uznávání vzdělání) s ČŠBH Brusel, se zaměří na vývoj obou vybraných škol s oporou v oficiálních listinných pramenech, na současné fungování těchto škol na základě analýzy administrativních dokumentů, studijních plánů a učebních materiálů. Dalším bodem případových studií je reflexe práce Českých škol bez hranic u vedoucích pracovníků, kdy byly ředitelky obou škol osloveny prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, u učitelek působících na školách u všech věkových skupin dětí a u rodičů současných žáků pomocí dotazníkového šetření zaměřeného na spokojenost s ČŠBH a vývoj jazyka jejich dětí během pravidelného navštěvování ČŠBH.

Práce je rozdělena na část obsahující obecné informace o bilingvistu, bilingvní výchově v rodinách a typech bilingvistu u dětí, které znají z rodinného prostředí dva či více jazyků. Zmínka je také o specifikách jazykového vývoje u dětí s více jazyky. Dále možnosti a způsoby výuky českého jazyka v zahraničí, motivace krajanů, kteří se na výuce podílí. Další kapitolou je případová studie zaměřená přímo na České školy bez hranic, kde autorka vymezuje základní informace o vzniku, výuce a zaměření Českých škol bez hranic, shrnuje filozofii spolku a obecná pravidla fungující pro celou organizaci. Poslední část práce obsahuje případovou studii, kde jsou konkrétně rozebírány situace v ČŠBH Brusel a ČŠBH Ženeva s důrazem na informace získané z analýzy dokumentů škol a provedených dotazníkových šetření. Na závěr je formulování závěrů a doporučení pro další vývoj a směřování výuky na těchto školách.

2 BILINGVISMUS

Definice bilingvismu existuje nepřehledné množství, jakožto i velký počet odborníků, kteří se problematikou bilingvismu zabývají. Práce uvádí několik zásadních definic:

Podle Průchy¹ je bilingvismus (vícejazyčnost) „*schopnost mluvit dvěma jazyky, komunikovat pomocí prvního i druhého jazyka*“.

Francois Grosjean² bilingvismus chápe jako „*správné a pravidelné užívání dvou či více jazyků*“ a sám dodává, že neexistuje obecná definice uplatnitelná ve všech případech.

Bilingvismus jako „*ovládání dvou a více jazyků na úrovni rodilých mluvčích*“ vidí Štefánek³.

Obecně je bilingvismus tedy schopnost užít dva jazyky na podobné úrovni. Podle počtu jazyků, které mluvčí ovládá, existují kromě bilingvismu ještě pojmy monolingvismus (schopnost používat jeden jazyk) a multilingvismus (schopnost používat více než dva jazyky). Bilingvismus můžeme rozdělit do několika kategorií, podle kritérií, ve kterých se autoři většinou shodnou, ale v jejich konkrétních názvech se různí autoři liší, pro účely práce je uvedena typologie podle Morgensternové⁴:

- bilingvismus simultánní a sekvenční, které se liší časem, kdy bylo dítě jednotlivým jazykům vystaveno:

bilingvismus simultánní – jedinec se učí oba jazyky současně

bilingvismus sukcesivní (sekvenční) – jedinec se učí druhý jazyk, až když první už ovládá

- bilingvismus přirozený a umělý se týká prostředí a způsobu, jakým se jedinec jazyky naučil:

¹ PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001

² GROSJEAN, F. *Life with two languages. An introduction to bilingualism*. USA: Harvard University Press, 1984.

³ ŠTEFÁNEK, J. *Jeden člověk, dva jazyky: dvojjazyčnost u dětí – předsudky a skutečnosti*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2000.

⁴ MORGENSTERNOVÁ, M. a kol. *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011.

bilingvismus přirozený (primární) – jedinec se učí oba jazyky přirozeně, v běžné komunikaci, bez nutnosti jazykové výuky

bilingvismus umělý (sekundární) – výsledek školní výuky, někdy také nazýván jako bilingvismus školní

- bilingvismus společenský a individuální se odlišuje počtem bilingvních mluvčích:

bilingvismus společenský – všichni členové společnosti (nebo její většina) jsou bilingvní, například země, kde mají více oficiálních jazyků (užíván je také pojem *disglosie*)

bilingvismus individuální – bilingvní jsou jen jednotlivci, rodina nebo bilingvní menšina

- bilingvismus dominantní a bilingvismus vyvážený je dělení vzhledem k jazykové kompetenci mluvčího v obou jazycích:

bilingvismus s dominancí jednoho z jazyků – mluvčí nemá stejné kompetence v obou jazycích, osvojení například neprobíhá u všech 4 jazykových dovedností stejně (psaná forma jazyka zaostává apod.)

bilingvismus vyvážený – mluvčí ovládá oba jazyky na stejné úrovni

- bilingvismus receptivní a produktivní se rozlišuje podle úrovně ovládnutí jazyka ve čtyřech jazykových kompetencích potřebných k úplnému ovládnutí jazyka:

bilingvismus receptivní – rozvinutí receptivních dovedností = porozumění a čtení

bilingvismus produktivní – rozvinutí produktivních dovedností = mluvení, psaní

Průcha⁵ ještě navíc definuje pojem dětský bilingvismus, který popisuje jako jazykovou vybavenost dítěte, které si před zahájením povinné školní docházky osvojí dva jazyky na podobné úrovni jako monolingvní dítě jeden jazyk. Dětský bilingvismus vzniká simultánně (každý z rodičů hovoří jiným jazykem) nebo sekvenčně (s cizojazyčným prostředím se dítě setká až v průběhu života). Více o vývoji jazyka a bilingvistice u dětí v kapitole 3.

Při studiu bilingvistice je tedy potřeba věnovat se několika faktorům zároveň, aby byla problematika řešena komplexně. Zásadní je kompetence v jednotlivých jazycích. Lidí, kteří mluví oběma jazyky na zcela stejné úrovni, je velmi málo, většinou jde o jeden dominantní jazyk, který může, avšak nemusí být shodný s jazykem mateřským. Důležité je zjistit, jak je mluvčí schopný reálně jazyk užívat v praxi. Znalost jednoho z jazyků může být jen pasivní, přesto se stále jedná o formu bilingvistice.

2.1 BILINGVNÍ VÝCHOVA

Nedílnou součástí bilingvistice je bilingvní výchova. Přístup, jaký rodiče zvolí pro jazykovou výchovu svého dítěte, je v mnohém rozhodující. Za základní faktor při rozhodování lze považovat jazykovou vybavenost rodičů a jejich kulturní zázemí. Pokud jde o smíšené manželství, je pravděpodobné, že rodiče se rozhodnou dítě vychovávat každý ve svém rodném jazyce. Záleží však, zda mají oba rodiče ke svému jazyku pozitivní vztah a také jaké má daný jazyk praktické užití v moderním světě. U některých jazyků se může stát, že rodiče svůj rodný jazyk vyhodnotí jako zbytečný a dohodnou se na jiném jazyce nebo hovoří jen jazykem jednoho z nich. Druhým faktorem je již zmíněné kulturní zázemí. To souvisí s povoláním obou rodičů, záleží, zda v zemi, kde se jim dítě narodí, mají v plánu zůstat a dítě v něm bude vyrůstat nebo mají například kvůli zaměstnání v plánu časté stěhování. Poté je výhodnější zvolit jazyk co nejvíce univerzální. Zásadní je také vztah k příbuzným, tedy s kým se bude dítě často vídat, kdo se o něj bude starat. Volba chůvy je u dítěte s bilingvní výchovou důležitý krok, chůva by měla mít na vysoké úrovni osvojený jazyk, kterým

⁵ PRŮCHA, J. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: Grada, 2011.

má dítě mluvit. Podstatná je i volba metody vícejazyčné výchovy, základním bodem je, že nastavená pravidla by měla být daná, neměla by se často měnit a rodiče by v jejich uplatňování měli být důslední. Vícejazyčná výchova má kromě úskalí při výběru jazyka samozřejmě spoustu výhod. Pokud se dítě naučí v raném dětství dva jazyky, bude mít kvalitní základ pro učení se dalším jazykům, bilingvismus také umožňuje dítěti náhled nejen do více jazyků, ale do více kultur, může rozumět světu z více pohledů, což vede k toleranci a pochopení odlišností. V neposlední řadě znalost více jazyků dítěti přinese vyšší sebevědomí, dá se brát jako přidaná hodnota, nadání, díky kterému dítě může volit různé komunikační strategie.

Barbara Zurer Pearson⁶ vymezuje dvě základní skupiny výhod vícejazyčné výchovy, a to výhody praktické a emocionální. Praktické výhody vidí v oblasti intelektu, práce a cestování. Vícejazyčná výchova umožňuje rychlejší rozvoj kognitivního vývoje u dítěte, větší kreativitu a mentální flexibilitu. V oblastech práce a cestování jsou to spíše benefity do budoucna, kdy znalost dvou (či více) jazyků usnadní jejich mluvčímu dospělý život. Jako emocionální výhody spatřuje Zurer Pearson příslušnost k sociální skupině, která mluví daným jazykem (zde tedy ke dvěma či více sociálním skupinám) a porozumění kulturnímu dědictví dané sociální skupiny, ke kterému má díky společnému jazyku přístup.

K bilingvní výchově neexistuje jednotný návod. Můžeme shrnout určitá pravidla, která napomáhají úspěšné vícejazyčné výchově, ale jde pouze o jakýsi rámec jednotlivých kroků a strategií, které v jedné rodině mohou fungovat a ve druhé nikoliv. Základem je vytvořit vhodné vícejazyčné prostředí, ve kterém si ve spolupráci s rodiči dítě může jazyky osvojit. Existuje několik způsobů vícejazyčné výchovy, které se liší v tom, zda domácí jazyk je majoritní či minoritní, jakými jazyky mluví rodiče a v mnohém dalším. Jednotlivé způsoby se mohou v konkrétních rodinách libovolně kombinovat a měnit podle aktuální potřeby. Podle Zurer Pearson jsou nejčastější tyto principy:

- OPOL – One Parent, one language – jeden rodič, jeden jazyk. Tento princip je asi nejrozšířenější, funguje zejména ve smíšených manželstvích, kdy každý z

⁶ ZURER PEARSON, B. *Raising a bilingual child*. New York: Living language, 2008.

rodičů mluví s dítětem svým mateřským jazykem, a dítě tak má konkrétní jazyk spojený s konkrétním člověkem.

- Dalším z přístupů je komunikace v domácnosti menšinovým jazykem, což funguje především v rodinách, kde mají oba rodiče stejný mateřský jazyk, ale žijí v jinojazyčném prostředí.
- K vícejazyčné výchově lze přistupovat i podle času a místa, kdy se jazyky v domácnosti mění po týdnu či měsíci, tedy jeden měsíc se doma mluví jedním jazykem, druhý týden druhým.
- Možností je také mix jazyků, kdy se mezi jazyky volí podle tématu a situace.

Podle Štefánika⁷ je ještě další možnost, jak dítěti umožnit vícejazyčnou výchovu, a to uvést druhý jazyk až po osvojení základů prvního jazyka.

Ať už rodiče zvolí jakýkoliv z uvedených způsobů bilingvní výchovy, vždy musí dbát na to, aby dítě mělo dostatečný kontakt s jazykem. Nestačí běžná komunikace, ale stejně jako při osvojování jazyka v monolingvní domácnosti je potřeba číst dětem knihy nebo poslouchat hudbu v daném jazyce. Pokud je rodič jediným reprezentantem jazyka, který si má dítě osvojit, je potřeba, aby byl důsledný a uvědomoval si svou roli, kterou patřičně využije ku prospěchu dítěte.

⁷ ŠTEFÁNIK, J. *Jeden člověk, dva jazyky: dvojjazyčnost u dětí – předsudky a skutečnosti*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2000.

3 VÝVOJ JAZYKA

Cílem této kapitoly je uvést základy vývoje jazyka u monolingvních a bilingvních dětí se zaměřením na jejich případné odlišnosti. V souvislosti s bilingvismem a bilingvní výukou v kapitole 2 a 2.1 je důraz kladen zejména na vývoj řeči bilingvního dítěte. Samotná stádia vývoje jazyka se u monolingvních a bilingvních mluvčích příliš neliší, základní rozdíl je spíše ve vzájemném ovlivňování jazyků u mluvčích se dvěma či více jazyky.

Jak uvádí Průcha⁸, osvojování jazyka začíná již v **prenatálním období** a klíčový je vždy input. Ten Průcha definuje jako „*kontinuální přísun verbálních a neverbálních stimulů lidské řeči, které jsou zaměřeny na dítě, a to přímo nebo nepřímo*“. Přímým inputem jsou myšleny stimuly, které jsou určeny dítěti samotnému, nepřímým inputem je vše, co se odehrává blízko dítěte, ale není na něj přímo zaměřeno. **Novorozenecké období** je ve znamení předřečového vývoje, vyznačuje se reakcí na různé zvukové podněty, objevují se první znaky neverbální komunikace.⁹ **Kojenecké**, tedy dítě do zhruba jednoho roku života, dokáže už od začátku období (4.–6. týden života) rozlišit lidský hlas a lokalizovat zdroj zvuků. Dokáže vyslovit některé samohlásky (a, e, u) a hlasitě se smát či křičet, čímž vyjadřuje emoce. Napodobuje neřečové zvuky, jako je například mlaskání. Objevují se první náznaky broukání, které přechází ve žvatlání kolem 6.–8. měsíce. Jeho projevy jsou často doprovázeny neverbálně, například pohybem hlavy na znamení *ne*. Ke konci tohoto období se objevují první kombinace slabik, objevuje se první intonace a kolem 10. až 14. měsíce první slova.¹⁰ Celé novorozenecké a kojenecké období zahrnuje podle Klenkové¹¹ přípravná stádia řeči, která pojmenovává jako broukání, žvatlání, napodobování a rozumění. **Batolecí období** (1 až 3 roky věku dítěte) zahajuje již vlastní vývoj řeči. Rozvíjí se aktivní i pasivní slovní zásoba, dítě se učí pravidla komunikace a konverzace. Poznává komunikaci jako hlavní prostředek i cíl

⁸ PRŮCHA, J. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: Grada, 2011.

⁹ ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2005.

¹⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000.

¹¹ KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006.

socializace.¹² Vágnerová poukazuje na důležitost napodobování v batolecím věku, kdy se dítě učí pomocí zkušeností a právě napodobováním – zvuky zvířat, často užívaná slova rodičů. Podstatná je sémantická stránka řeči, rozvoj kognitivních procesů. Vágnerová uvádí, že „*aby dítě mohlo začít používat slova, musí nejdříve pochopit vzájemný vztah znaku a označovaného objektu a musí si tato spojení mezi slovem a objektem zapamatovat*“.¹³ Během batolecího období se, kromě rychle se zvyšující slovní zásobou, setkáme také s první syntaxí. Vývoj jazyka pokračuje i v **předškolním období**. Všechny základy řeči už má dítě osvojené, v tomto období se tedy jedná spíše o další rozvoj slovní zásoby, zpřesňování významové stránky slov, rozvoj syntaxe a v případě nesprávné výslovnosti také systematickou péči logopedického pracovníka. **Školní věk** dítěte dále prohlubuje již osvojené a opět rozvíjí slovní zásobu, přichází komplikovanější gramatické struktury. Ve škole je ve vývoji jazyka a řeči kladen důraz na čtení, logické myšlení a samostatné vyjadřování.

3.1 VÝVOJ JAZYKA U BILINGVNÍHO DÍTĚTE

Častým argumentem proti bilingvní výchově u dětí je negativní ovlivnění vývoje jazyka, jeho zpomalení, případně nevhodné a matoucí míchání jazyků. Žádný výzkum však přímo nedokazuje, že by jazykový vývoj u bilingvních dětí byl oproti dětem s jedním jazykem opožděný. King a Mackey¹⁴ se ve své publikaci ke zpožděnému vývoji jazyka u bilingvních dětí staví odmítavě a míchání jazykových kódů uvádějí jako jednu z přirozených fází jazykového vývoje bilingvních dětí, která bývá krátkodobá a ve většině případů netrvá déle než do nástupu do školy. Většina autorů zabývajících se bilingvismem a vývojem jazyka se shoduje, že pokud je dobře zvolena strategie bilingvní výchovy, tak bilingvní děti dosahují v obou jazycích stejné úrovně jako stejně staré monolingvní děti ve svém jednom jazyce. Největší rozdíl podle King a Mackey bývá ve slovní zásobě, zejména u mladších dětí. Souvislost zde uvádí s kapacitou paměti, která není dostatečná pro dvojnásobné množství slov.

¹² VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000.

¹³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000.

¹⁴ KING, K., MACKEY, A. *The bilingual edge*. New York: Harper Collins Publishers, 2007.

Druhým důvodem mohou být odlišní mluvčí jednotlivých jazyků (například jeden z rodičů), kteří mají odlišné styly komunikace či s dětmi mluví svým jazykem v jiných situacích – děti poté znají slova jen v jednom jazyce. Tyto rozdíly však King a Mackey uvádí pouze jako přechodné.

Již v kapitole 2, Bilingvismus, jsou uvedeny různé druhy bilingvismu. Vývoj jazyka nelze jednoznačně zobecňovat právě s ohledem na rozdílné typy vícejazyčnosti. Pokud si děti osvojují jazyky simultánně, tedy souběžně již od narození, osvojování jazyka se u nich příliš neliší od monolingvních dětí. Hodně se tímto tématem zabývá Grosjean¹⁵, který uvádí, že prvotní stádium jazykového vývoje zahrnuje slova z obou jazyků v libovolné kombinaci. Druhé stádium (asi od dvou let věku) již umožňuje bilingvním mluvčím užívat dva lexikální systémy a odlišnou slovní zásobu, ale pouze jeden systém gramatický, takže děti v tomto období používají stejná pravidla pro oba jazyky. Slovní zásoba v obou jazycích ještě není dostatečná pro plné odlišení jazyků, takže stále dochází k míšení. Třetí fáze pak dětem umožňuje lépe rozlišovat u obou jazyků slovní zásobu i gramatiku. Její trvání je velice individuální, třetí fáze podle Grosjeana trvá až do té doby, kdy je v jazycích jen minimum interference, takže dítě se stává zcela bilingvním a umí rozlišit oba jazyky a vybírat si, který z nich použije s konkrétními mluvčími v konkrétních situacích. V případě, že jde o bilingvismus sukcesivní, tedy postupné osvojení nejdříve prvního, poté druhého jazyka, je situace rozdílná. Šulová¹⁶ uvádí věkovou hranici pro přijetí druhého jazyka v rámci bilingvismu 4 roky. Platí však, že i dítě, které si druhý jazyk osvojí později, může být bilingvním. Dětem do čtyř let věku ale jde osvojení druhého jazyka rychleji, mají rozvinutější kognitivní myšlení a pro své potřeby se opírají o slova a pravidla ze svého prvního jazyka, který se také stále vyvíjí. Jazykový vývoj u sukcesivního bilingvismu by se dal oproti simultánnímu označit za postupný, kdy děti nejdříve používají gramatiku a slovní zásobu prvního jazyka, ve kterém jsou si jistější, ale čím více sociálních kontaktů mají ve druhém jazyce, tím více interference mizí.¹⁷

¹⁵ GROSJEAN, F. Life with two languages. An introduction to bilingualism. USA: Harward University Press, 1982.

¹⁶ ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2005.

¹⁷ GROSJEAN, F. Life with two languages. An introduction to bilingualism. USA: Harward University Press, 1982.

Shodně však u obou typů bilingvismu záleží především na zvolené strategii bilingvní výchovy a její důslednosti.

Vývojem jazyka u bilingvních dětí se zabývá i Morgensternová¹⁸. Cílí zejména na vývoj řeči a uvádí jeho tři hlavní fáze. První fázi stanovuje od počátku řečových aktivit do dvou let. Opět jde o vymezení přibližné s ohledem na individuální vývoj jazyka každého dítěte. Bilingvní dítě se podle Morgensternové zhruba do dvou let vyjadřuje pouze jednoslovně či dvouslovně a všechna slova své slovní zásoby má v jednom slovníku bez rozdělení na jednotlivé jazyky. Zná tedy již některá slova v obou jazycích, ale zatím není schopno utvořit stejné významové dvojice, všechna slova vnímá jako jediný systém. Toto období nazývá indeterminované kódování. Druhá fáze je typická rozšiřováním slovní zásoby v obou jazycích, ale dítě začíná rozeznávat dva různé jazykové kódy a učí se z nich vybírat podle komunikačního partnera a situace. V poslední třetí fázi vývoje bilingvní dítě přidává i správnou aplikaci gramatických pravidel obou jazyků. Míží interference a mluvčí se stává plně bilingvním.

U jednotlivých autorů zabývajících se vývojem jazyka bilingvních dětí nalezneme různou terminologii, avšak v rozlišování jednotlivých fází a dílčích kroků se shodují, jak je ukázáno u King a Mackey, Grosjeana a Morgensternové.

Osvojování jazyka bilingvních dětí může provázet míchání jazyků, které však již bylo uvedeno jako zcela přirozený prvek ve vývoji, který nelze považovat za negativní, ale naopak za přispívající k plynulé komunikaci bilingvního dítěte, kdy může slovy z jiného jazyka zdůraznit, co chce říct, upoutat pozornost nebo jen vyplnit mezery tam, kde si není jisté původním jazykem. Stejně tak typické je přepínání mezi jednotlivými jazyky. Přepínání se od míchání liší tím, že ho používají i dospělí bilingvní mluvčí, a není tedy znakem raných fází vývoje řeči u dětí. Jde o kombinaci jazyků, která má svá pravidla a řídí se gramatikou obou použitých jazyků.¹⁹ Často se s ním setkáme ve vícejazyčných komunitách, kdy může přepínání sloužit k vyjádření emocí nebo složitých myšlenek.

¹⁸ MORGENSTERNOVÁ, M. a kol. *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011.

¹⁹ GROSJEAN, F. *Life with two languages. An introduction to bilingualism*. USA: Harward University Press, 1982.

4 VÝUKA ČEŠTINY V ZAHRANIČÍ

S bilingvními mluvčími se setkáme téměř všude po světě. Při zaměření na češtinu najdeme bilingvní mluvčí češtiny a dalšího jazyka (či dalších jazyků) taktéž všude po světě. Pro účely diplomové práce budou představeny formy výuky češtiny v zahraničí se zaměřením na děti, tedy na výuku českého jazyka v rámci předškolního a základního vzdělávání. Pravidla a možnosti vzdělávání stanovuje školský zákon, o kterém je pojednáno v kapitole 4.1. Následně jsou představeny konkrétní možnosti výuky češtiny v zahraničí, a to Evropské školy, lektoráty českého jazyka a krajanské komunity. Českým školám bez hranic je věnována samostatná kapitola 5.

4.1 ŠKOLSKÝ ZÁKON

Děti, které žijí v zahraničí a mají jako jeden z jazyků češtinu, se v českém jazyce vzdělávají podle pravidel stanovených v České republice školským zákonem²⁰, paragrafem 38 *Plnění povinné školní docházky v zahraničí, v zahraniční škole na území České republiky nebo v Evropské škole*. V zákoně je stanoveno, že žáci mohou plnit povinnou školní docházku a) ve škole mimo území ČR, b) ve škole zřízené při konzulárním úřadu ČR nebo diplomatické misi, c) v zahraniční škole na území České republiky, d) v Evropské škole v rámci Úmluvy o statutu Evropských škol.

Žák žijící v zahraničí má tedy 3 možnosti plnění povinné školní docházky (a, b, d). Pokud nemá možnost v zahraničí docházku těmito způsoby plnit, nabízí se ještě forma individuální výuky. Pokud žák plní povinnou školní docházku v zahraničí, je zároveň žákem spádové školy nebo jiné školy v České republice. Tuto školu vybírá zákonný zástupce žáka, většinou v místě původního bydliště nebo bydliště prarodičů apod. Tato škola, ve které je žák v ČR zapsán, musí být informována zákonným zástupcem žáka o předpokládané době plnění povinné školní docházky, o místu

²⁰ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>.

plnění povinné školní docházky, o adrese místa pobytu žáka, případně i o adrese zahraniční školy. Na žádost zákonného zástupce může také žák studující v zahraničí konat zkoušky z vybraných předmětů ve spádové škole v České republice. Pokud si rodič nepřeje srovnávací zkoušky na české škole, postačí doložení výsledků vzdělávání na zahraniční škole, kterou žák navštěvuje. Této možnosti využívají především rodiče, kteří nemají v plánu se v blízké době do České republiky vracet a stačí jim uznané zahraniční vzdělání. Doklad o výsledcích vzdělávání na zahraniční škole se uznává jako ekvivalent vysvědčení základní školy v ČR.

4.2 EVROPSKÉ ŠKOLY

Evropské školy, které jsou zmíněny v odstavci 1 d) školského zákona, jsou školy zejména pro děti pracovníků institucí Evropské unie a děti pracovníků ze stálých zastoupení. Tyto děti mají vzdělávání v Evropské škole zdarma. Evropské školy mohou navštěvovat i děti pracovníků soukromých společností, kdy je školné hrazeno těmito společnostmi. V případě volné kapacity jsou Evropské školy otevřené i pro ostatní zájemce. České děti mají možnost navštěvovat českou sekci Evropské školy v Bruselu a Lucemburku. Vzhledem k evropským institucím, které jsou v těchto městech zřízeny, je zde velké množství pracujících Čechů a česká sekce Evropské školy nahrazuje jejich dětem plně povinnou školní docházku v češtině. Česká sekce v Bruselu a Lucemburku je pro primární vzdělávání otevřena od školního roku 2004/2005. Jde o ekvivalent 1. stupně českých základních škol. Vzhledem k narůstajícímu počtu žáků se od školního roku 2011/2012 postupně otevírá česká sekce v Bruselu i na sekundárním stupni, který je však na Evropských školách 7letý a platí jako ekvivalent 2. stupně základní školy a středoškolského vzdělání s maturitou. Evropská maturita získaná na některé ze sekcí Evropských škol je uznávána jako požadovaná vstupní kvalifikace pro studium na vysoké škole. V místech mimo Brusel a Lucemburk, kde je Evropská škola, ale nemá otevřenou českou jazykovou sekci, mohou žáci navštěvovat jinou jazykovou sekci (anglickou, francouzskou, ...) a v rámci výuky v jiném jazyce je jim zajištěno i vyučování mateřského jazyka s dotací několika hodin týdně. Učitele do jednotlivých jazykových sekcí Evropských škol

vysílají členské státy, za Českou republiku učitele do Bruselu a Lucemburku vysílá Dům zahraniční spolupráce ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Většina žáků v zahraničí plní povinnou školní docházku v jazyce země, ve které žije a vzdělání v českém jazyce si doplňuje na české škole nad rámec své školní docházky, většinou formou sobotního vyučování.

4.3 LEKTORÁTY ČESKÉHO JAZYKA

Lektoráty českého jazyka a literatury neslouží pouze k výuce češtiny, ale k celkovému upevnování povědomí o České republice a české kultuře. Fungují převážně při vysokých školách po celém světě, výuka zde probíhá na základě dvoustranné smlouvy mezi Českou republikou a partnerským státem. O počtu a umístění lektorátů rozhoduje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, učitele na lektoráty poté vysílá Dům zahraniční spolupráce. Lektoráty fungují díky *Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí*, který byl usnesením vlády České republiky v květnu 2015 prodloužen na léta 2016 až 2020. Zahrnuje dvě části: *Lektoráty českého jazyka a literatury* a *Krajanský vzdělávací program* (viz kapitola 4.4). Lektorátů je v současné době 38, nachází se ve většině evropských zemí, mimo Evropu pak v USA, na Tchaj-Wanu, v Indii, Egyptě nebo Číně. Na každý z lektorátů jsou vysláni čeští učitelé, kteří mají na starosti výuku češtiny, provoz lektorátu, organizaci akcí, které ukazují české kulturní bohatství a mnohé další. Každý lektorát každoročně vydává zprávu o činnosti za konkrétní rok, kde jsou uvedeny pokroky, cíle a akce, které se podařily uskutečnit či které se plánují na další akademický rok.

4.4 KRAJANSKÉ SPOLKY

České krajanské spolky existují po celém světě a Česká republika k nim, stejně jako na lektoráty, vysílá lektory, kteří mají za úkol upevnit povědomí o české kultuře a zajistit studium krajanů v češtině. Dům zahraniční spolupráce z pověření Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR vysílá učitele ke krajanským komunitám díky *Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí*. Tento program si klade za cíl právě to, co je úkolem jednotlivých učitelů – šíření a udržení českého jazyka a kultury za hranicemi ČR. V rámci programu vydává DZS *Krajiny češtiny*²¹, elektronický časopis vycházející jednou ročně, který slouží jako platforma ke sdílení informací, novinek, metod a přístupů k výuce, které se osvědčily v rámci jednotlivých lektorátů či krajanských spolků. Celkově je časopis zaměřen na problematiku výuky češtiny v zahraničí.

V aktuálním akademickém roce 2017/2018 je u krajanů 9 českých učitelů v evropských destinacích, v Severní Americe je učitelka u krajanské komunity v Chicagu, v Jižní Americe jsou 4 učitelé v Argentině, Brazílii a Paraguayi. Od roku 2014 jsou čeští učitelé také v Austrálii a na Novém Zélandu. Každý z nich propaguje v místě svého působení český jazyk a českou kulturu, organizuje výuku a akce, které k propagování přispívají, jako jsou divadelní představení, autorská čtení českých spisovatelů, výstavy, filmová promítání, spolupracují s místními organizacemi, které mají k České republice blízko, pořádají společné výlety či oslavují tradiční české svátky. Dům zahraniční spolupráce také podle možností rozpočtu vybavuje učitele u krajanských komunit učebními pomůckami a technickými prostředky.

²¹ *Časopis Krajiny češtiny vydávaný DZS*. [online]. [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.dzs.cz/file/5186/Krajiny%20češtiny%209.pdf>

5 PŘÍPADOVÁ STUDIE I – ČESKÉ ŠKOLY BEZ HRANIC

České školy bez hranic vznikly jako vzdělávací instituce, která dětem v cizím prostředí umožňuje doplňovat si každodenní vzdělávání v jazyce země, kde žijí, o český jazyk a kulturu v rámci podpory jazykového bohatství země jejich původu. V následujících podkapitolách přibližujících fungování Českých škol bez hranic je východiskem webová stránka ČŠBH www.csbh.cz a osobní zkušenosti a získané informace autorky z její stáže v jedné z Českých škol bez hranic.

5.1 VZNIK A HISTORIE

Prvním místem, kde Česká škola bez hranic v roce 2003 vznikla, byla Paříž. Zakladatelka, tou dobou lékařka, Lucie Slavíková-Boucher za podpory Velvyslanectví ČR v Paříži a Českého centra, které ve Francii fungovalo, otevřela první třídy pro české děti vyrůstající v Paříži a okolí.

Myšlenka založit místo, kde se čeští krajané budou setkávat a jejich děti se učit český jazyk a kulturu, se rychle setkala s úspěchem a postupně dala vzniknout celé síti českých škol, které mají vlastní vzdělávací systém a vzdělávají a vychovávají děti s českým původem napříč celou Evropou. O 4 roky později než Paříž vznikla Česká škola bez hranic v Londýně a v následujících letech se k nim postupně přidala města jako Berlín, Curych, Mnichov, Brusel a Ženeva (obě v roce 2010), Drážďany a zatím poslední Frankfurt v roce 2012. Kromě škol, které spadají přímo do sítě ČŠBH, nalezneme různě po světě také tzv. školy spolupracující. Tyto školy mají stejný cíl, jako ČŠBH, míří stejným směrem, ale prozatím nesplňují všechny parametry a podmínky, které má spolek Českých škol bez hranic stanoven pro udělení statusu České školy bez hranic. Tyto spolupracující školy najdeme rozsety všude po světě, v africké Káhiře, na australském kontinentu v Sydney, dvě české školy jsou na Novém Zélandu a hned 11 jich najdeme v USA (výběrově například Chicago, Atlanta, Texas, ...). V Evropě je kromě certifikovaných Českých škol bez hranic ještě 23 dalších spolupracujících českých škol, které vyučují český jazyk pro krajanu. Ve všech těchto

školách jde většinou o víkendovou výuku pro předškolní děti a 1. až 2. stupeň základní školy.

Za velkým rozmachem spolupracujících českých škol na území Spojených států stojí projekt *Rozšiřování sítě českých škol v zahraničí*, který je podpořen Ministerstvem zahraničních věcí ČR. V červnu 2012 v Českém centru New York proběhlo 1. setkání českých škol na území USA, které se od té doby koná každoročně.

Kromě škol se statusem ČŠBH a spolupracujících škol jsou evidovány i tzv. školy-zájemci. Většinou jde o rodiče s českým původem, kteří by školu rádi založili pro své vlastní děti a postupem času samozřejmě pro všechny české děti v okolí a zatím jsou jejich projekty na počátku. V současné době jich po celém světě je 53.

5.2 SPOLEK ČESKÁ ŠKOLA BEZ HRANIC

V roce 2009, tedy 6 let od vzniku první České školy bez hranic, vzniklo Občanské sdružení Česká škola bez hranic, jehož cílem byla koordinace činnosti jednotlivých ČŠBH a kooperujících organizací. Od roku 2014 se Občanské sdružení změnilo na novou právní formu – spolek Česká škola bez hranic. Na svých stránkách www.csbh.cz vymezuje spolek 7 základních cílů činnosti²²:

1. Cílem sdružení je udržovat a šířit znalost českého jazyka a kultury u Čechů žijících v zahraničí, a to ve spolupráci s Českými školami bez hranic či jim příbuznými organizacemi v zemích světa.
2. Sdružení plní roli koordinátora jednotlivých Českých škol bez hranic a blízkých organizací, jeho úlohou je koncepčně sjednocovat jejich činnost.
3. Sdružení dbá na to, aby názvu Česká škola bez hranic užívaly jen organizace zaměřené primárně na práci s dětmi, jež zajišťují předškolní výchovu (od 18 měsíců dítěte) a školní výuku v rozsahu požadavků Rámcového vzdělávacího programu MŠMT ČR pro 1.–9. třídu (od 6 let věku dítěte). Žáci jsou vzděláváni v oborech

²² *Česká škola bez hranic, informace o spolku ČŠBH*. [online]. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: <http://csbh.cz/obcanske-sdruzeni>

český jazyk a literatura, dějepis a zeměpis českých zemí. Organizace mohou také nabízet doplňkové výukové programy pro dospělé.

4. Sdružení podporuje dlouhodobou spolupráci jednotlivých Českých škol bez hranic a příbuzných organizací, iniciuje společné projekty, zajišťuje jejich realizaci.

5. Sdružení připravuje a nabízí rozšiřující vzdělávání pro pedagogy, kteří pracují s českými dětmi vyrůstajícími v zahraničí, vyvíjí pro ně metodické pomůcky.

6. Sdružení podněcuje spolupráci s vnějšími institucemi, především s kompetentními orgány pro vzdělávání, jako například MŠMT ČR.

7. Sdružení koordinuje společné postupy vůči ministerstvům a orgánům státní správy ČR a zastupuje jednotlivé České školy bez hranic při jednání s lidmi.

V průběhu let, kdy spolek funguje, rozšířil svoji činnost. Od roku 2008 pořádá pravidelnou mezinárodní konferenci Českých škol bez hranic a spolupracujících škol, která se koná každý rok v létě. Také se dlouhodobě věnuje otázce situace českých krajanů žijících za hranicemi ČR ve vztahu k mateřskému státu, zaměřuje se obecně na problematiku vícejazyčnosti a vzdělávání žáků z odlišného jazykového a kulturního prostředí. Podílí se i na vytváření výukových materiálů, které jsou hojně využívány na školách v zahraničí i základních a středních školách v České republice.

5.3 VZDĚLÁVACÍ PROGRAM ČŠBH

Vzdělávací program Českých škol bez hranic je programem vycházejícím z Rámcového vzdělávacího plánu MŠMT ČR, kterým je také plně schválen a podpořen. Jde o program pro předškolní a základní vzdělávání pro 1. a 2. stupeň s názvem *Brána jazyků otevřená do nitra jazyků*.²³

²³ *Česká škola bez hranic, vzdělávací plán*. [online]. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: http://csbh.cz/sites/default/files/Vzdelavaci_program_CSBH_ukazka_0.pdf

5.3.1 Předškolní vzdělávací program

Předškolní vzdělávací program *Brána jazyků otevřená* čerpá z každodenních situací, opírá se o běžná témata, jako jsou roční období, tradiční svátky, významná česká výročí. Nedílnou součástí jsou tradice, pohádky a kulturní souvislosti českých zemí. Každou lekci provází jedno hlavní téma, které je rozvíjeno v několika dílčích oblastech. Podle vzdělávacího programu by v každé výukové hodině pro děti do 6 let měla být zahrnuta:

- jazyková výchova (hry se slovy a písmeny, paměťové hry, poslechy básniček, pohádek, nácvik divadla)
- hudební výchova (písničky, tance, pohybové hry spojené s hudbou)
- výtvarná činnost (velký prostor pro kreativitu, individuální i skupinové tvoření, často spojené s českými tradicemi)
- vlastivěda (u předškoláků, hravou formou)

Tematickými oblastmi předškolní výuky jsou podle vzdělávacího plánu *Já a čas, Já a moje tělo, Já a lidé kolem mě, Já a můj domov, Já a příroda, Já a pohádka*. Vzdělávací plán popisuje i očekávané výstupy, kterým by se děti měly v rámci výuky přiblížit a na konci školního roku dokázat například odříkat říkadla, rýmovačky a písničky, chápat hádanky, vyjádřit jednoduše své pocity, pojmenovat věci okolo sebe, používat aktivně získanou slovní zásobu, u starších, tedy předškolních dětí mezi výstupy patří správný úchop tužky, napsání svého křestního jména nebo rozlišování slabik.

5.3.2 Školní vzdělávací program

U školní výuky jsou základní body vzdělávacího programu *Brána jazyků otevřena* stejné, jako u předškolní. Výuka probíhá zásadně v češtině, věnuje se zejména oblastem, které přímo souvisí s Českou republikou, obyvateli a kulturou, funguje jako doplňkové vzdělání ke škole, kterou děti navštěvují během týdne. Hlavním cílem je uchovat pocit příslušnosti k českému národu a probudit v dětech pocit určité výjimečnosti, kdy oproti svým vrstevníkům patří ještě navíc do společnosti s jinou

kulturou a jiným jazykem, která povede k vnímání hrdosti a upevnění vztahu k zemi původu do budoucna.

Vzdělávací program udává dvě základní oblasti výuky u školních dětí – *Jazyk a jazyková komunikace* a *Člověk a jeho svět, společnost a příroda*. Vzdelávací oblast *Jazyk a jazyková komunikace* má zcela primární postavení, jde o všestranný rozvoj komunikačních dovedností dětí. Centrem je předmět *Český jazyk a literatura*. Za hlavní cíle si zde České školy bez hranic kladou vybudování a udržení pozitivního vztahu k českému jazyku a kultuře, splnění těchto cílů je úkolem pravidelné školní výuky i ostatních nepravidelných aktivit a organizovaných projektů ze strany ČŠBH. Součástí je také domácí práce, která se většinou ukládá do portfolia žáka a slouží jako zpětná vazba učiteli. Základní složkou předmětu *Český jazyk a literatura* je *Komunikační a slohová výchova*. Navazuje na předškolní výchovu, kde je komunikaci věnováno hodně prostoru, a u školáků rozvíjí všechny čtyři řečové dovednosti (čtení, psaní, mluvení, poslech). Ve slohové části jde na prvním stupni o zvládnutí základních komunikačních situací, jako je popis či vyprávění, na druhém stupni jde o složitější komunikáty. Důraz je kladen na kultivaci písemného i ústního projevu, argumentaci, projev před publikem apod. Vzdelávací plán stanovuje jako součást předmětu *Český jazyk a literatura* i průřezová témata jako je *Environmentální výchova, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Výchova demokratického občana, Osobnostní a sociální výchova*. Zejména na druhém stupni je průřezovým tématům věnován velký prostor. Důležitým tématem se stávají média, český mediální svět, ve kterém se děti prostřednictvím *Mediální výchovy* učí orientovat, seznamují se s klasickou i moderní podobou žurnalistiky a učí se tím, jak s médii zacházet, jak si vytvářet kritické myšlení a odstup od získávaných informací.

Další složkou předmětu *Český jazyk a literatura* je vedle *Komunikační a slohové výchovy Výchova jazyková*. Ta vede děti k ovládnutí spisovné formy jazyka, učí je normativní pravidla psaného projevu v češtině. Věnuje se rozdílům a podobnostem v jednotlivých jazycích a usnadňuje žákům pochopení obecných struktur jazyků. Vzhledem k faktu, že děti v ČŠBH bývají bilingvní, je jazyková výchova důležitou součástí pro uvědomění si vztahů mezi jazyky a vysvětlení pojmů jako je právě

bilingvismus, mateřský jazyk, druhý jazyk apod. Průřezovým tématem je zde jistě *Multikulturní výchova*, avšak jednotlivé části předmětu *Český jazyk a literatura* od sebe nelze zcela jednoznačně oddělit. *Jazyková výchova* se více věnuje analýze mluvnických nebo pravopisných chyb, ale je uplatňována v přímé návaznosti na *Komunikační a slohovou výchovu* a realizuje znalosti nabyté v rámci ostatních částí výuky.

Poslední částí, kterou v předmětu *Český jazyk a literatura* ve školní výuce ČŠBH vzdělávací program vyčleňuje je *Literární výchova*. Ta se zaměřuje na práci s textem, porozumění a interpretaci, na hlasité i tiché čtení. Vzhledem k tomu, že děti žijící v zahraničí mají omezený kontakt s češtinou, je velkým úkolem ČŠBH poskytnout jim v rámci výuky zdroj živého, bohatého jazyka formou textů všeho druhu. Čtení uměleckých textů se může stát velkou motivací pro rozvoj jazyka u dětí. České školy bez hranic organizují mimo jiné i dílny čtení, kde se věnují čtení právě uměleckých textů, často za doprovodu českého spisovatele či spisovatelky. Ti dětem vozí své knihy, které společně čtou, vyplňují připravené pracovní listy, výtvarně knihu doprovází a na konec si mohou samozřejmě knihu koupit a odnést domů podepsanou autorem či autorkou. Všechny české školy mají ve třídách také knihovny, odkud si děti mohou knihy půjčovat dle svých zájmů a preferencí. Realizují se čtenářské deníky či portfolia, kam si žáci ukládají své sepsané čtenářské zážitky. Do *Literární výchovy* zasahují všechna průřezová témata a žáci se seznamují nejen s knihami, ale i s filmovou či divadelní tvorbou.

Vzdělávací oblast *Člověk a jeho svět, společnost a příroda* je více než oblast předchozí specifikována na témata bezprostředně se týkající českého prostředí, jelikož obecné informace získávají žáci v rámci své povinné školní docházky v místní škole. Vzdělávací plán ČŠBH má tedy pouze doplňovat výuku zahraniční školy o témata, která tam nejsou součástí kurikula. Za cíl si tato oblast klade rozvíjet schopnost dětí pohybovat se v českém prostředí, rozumět mu a cítit se v něm dobře. Vzhledem k vícejazyčnosti žáků je vzdělávací oblast *Člověk a jeho svět, společnost a příroda* velmi úzce propojena s jazykem a jazykovou komunikací. Žáci potřebují umět pracovat s texty a rozumět jim, rozvíjet svou slovní zásobu o termíny z vyučovaných okruhů. Na některých školách se *Člověk a jeho svět* učí v blocích v rámci delších časových úseků jednou za čas, někde je přímou součástí každotýdenní výuky.

Důležité je zde propojení historických, geografických i kulturních souvislostí s fakty země, ve které děti žijí. České reálie by měly být zasazovány do širšího evropského či světového kontextu, měly by být užívány vhodné příklady na základě znalostí, které už žáci mají z výuky na zahraniční škole.

Vzdělávací oblast *Člověk a jeho svět, společnost a příroda* má podle vzdělávacího plánu předdefinována 3 vyučovací období. V 1. období, které zahrnuje 1.–3. třídu, není tato oblast nijak vyčleněna z učebního programu a nerealizuje se jako samostatný předmět. Funguje jako všudypřítomná součást výuky, prolíná předmět *Český jazyk a literatura* a navíc může být organizována formou projektů a projektových dní, kdy se žáci formou her, výtvarných nebo hudebních aktivit seznamují s českými reáliemi. Ve 2. období (4. a 5. třída) je již zaveden předmět *Můj český svět*. V něm se žáci zabývají českým zeměpisem i dějepisem, a to podle vzdělávacího plánu 1 hodinu týdně nebo ve vícehodinových blocích. Poznávají tak alespoň zprostředkovaně různé regiony České republiky, učí se orientovat na mapě, znát názvy i polohy českých řek, pohoří. V dějepisné části se pak seznamují s významnými osobnostmi, historickými památkami nebo symboly české státnosti. Zde vyvstává velký prostor pro probuzení již zmíněné hrdosti a pocitu sounáležitosti s českým státem. Je potřeba umět žáky správně motivovat, poukázat na důležitost znalosti těchto reálií, které jim do budoucna umožní zapojovat se do hovorů a diskuzí na nejrůznější témata, orientovat se v současném dění na české scéně. Předpokládá se, že každý žák má osobní vazby ke konkrétním místům a lidem v České republice a úkolem výuky reálií v ČŠBH je tyto vazby prohlubovat a utužovat. Upozorňuje také na výhody příslušnosti ke dvěma či více kulturám, na bohatství, jaké jim Česká republika může nabídnout. V neposlední řadě pak mohou děti nabyté historické, zeměpisné i kulturní informace o České republice porovnávat a propojovat s informacemi o jiných zemích a učit se tím toleranci, respektu a nadhledu, jak je dáno průřezovým tématem *Multikulturní výchova*. Třetí období, které odpovídá druhému stupni základního vzdělávání, je provázáno předmětem *České země včera a dnes*, který zahrnuje dějepis, zeměpis a výchovu k občanství. Opět se soustřeďuje zejména na učivo o České republice a věnuje se již do detailů dějinám od pravěku až po současnost, o přírodních podmínkách, obyvatelstvu a hospodářství nebo regionálnímu zeměpisu ČR. Zahrnuta je také *Výchova k občanství*, kde se žáci dozvědí informace o

politickém systému České republiky, učí se občanskou odpovědnost, úctu k demokracii a *Výchova k občanství* má i svůj praktický důvod: žáci se dozvědí, na jakou instituci se v případě potřeby kdy obracet. Pravidelně jsou zde zařazována průřezová témata, výuka je propojena s oblastí českého jazyka. Vzdělávací plán nepředepisuje přesnou časovou dotaci na jednotlivá témata z dějin či geografie, jednotlivé školy a jednotliví učitelé tak mohou libovolně zařazovat dílny zaměřené na konkrétní učivo či věnovat některému z témat více času dle potřeb a zájmů skupiny.

Jedním z principů, který vzdělávací program ČŠBH uvádí, je co největší zapojení žáků do výuky. Aktivita žáků je kladena na první místo, s ohledem na to, že jde o jakousi nadstavbu k povinné školní docházce, děti dochází do České školy bez hranic o víkendu nebo po své běžné výuce, je potřeba výuku uskutečňovat interaktivně, zábavně a motivačně. To usnadňují nejrůznější materiály, které mají učitelé k dispozici, historické prameny, mapy, multimediální zdroje. Žáci se učí sami vyhledávat informace, kriticky je zpracovávat, vytváří si své vlastní materiály. Výuka pro ně nesmí představovat jen další čas strávený ve škole s názvy a daty, ale musí nich vzbuzovat zájem dozvědět se o zemi svých rodičů, prarodičů a dalších příbuzných, rozumět jejich jazyku a umět ho aktivně používat v nejrůznějších situacích, do kterých se během života mohou dostat.

5.4 VÝUKA V ČŠBH

Hlavním cílem výuky v Českých školách bez hranic je vychovávání mladé české generace, která vyrůstá v zahraničí, aby si uchovala povědomí o svých kořenech a české kultuře, českém národu. Cílem je umožnit jim česky číst i psát a motivovat je k udržování vztahů s Českou republikou.

Žáci navštěvující České školy bez hranic různě po světě mají mnoho společného. Většina z nich pochází ze smíšených manželství, a od malička tak vyrůstají v dvojjazyčném (někdy i vícejazyčném) prostředí, jelikož jeden z rodičů bývá českého původu a druhý původem z jiné země. Další skupinou žáků jsou děti, jejichž oba rodiče jsou Češi a dlouhodobě pobývají v zahraničí. Avšak i tyto děti bývají často

bilingvní, vzhledem k tomu, že doma sice mluví jen česky, ale vyrůstají v jinojazyčném prostředí a navštěvují školy nebo i předškolní zařízení v zemi, kde s rodiči žijí. Méně početnou skupinku dětí poté tvoří ty, které mají oba rodiče nečeského původu, ale po nějakou dobu společně žili v České republice a chtějí si udržet jazyk, jehož základy se během školní docházky v ČR naučily. Poslední kategorií jsou děti, které jsou již třetí či čtvrtou generací krajanů, tedy mají české předky (prarodiče), a i když rodiče se narodili a žijí v jiné zemi, češtinu stále aktivně ovládají.

Počet žáků ve třídách bývá nejčastěji kolem 10 dětí, v ČŠBH panuje určitá snaha o uchování těchto malotřídek, kdy se učitelka může věnovat dětem individuálněji podle jejich potřeb a během malé víkendové časové dotace, kterou předměty mají, dokážou děti tímto způsobem dohnat v podstatě vše, co jejich vrstevníci na školách v České republice.

Výuka v ČŠBH se dělí na svou předškolní a školní část. Děti, které jsou součástí předškolní výchovy, se dále dělí na děti od 18 měsíců do 3 let a na děti od 3 do 6 let. V praxi to znamená, že děti již od 1,5 roku mají možnost docházet pravidelně do české školy v zemi svého pobytu na jazykovou výuku. Děti se tak začínají setkávat s češtinou mimo domácí prostředí již od raného věku, začíná zde svou roli plnit socializační aspekt. U nejmladších dětí se jedná o zhruba hodinový pobyt v prostorách školy, většinou společně s rodiči, kdy se učí české říkanky, dětské písničky, jednoduché pohybové aktivity. Základem je vždy český jazyk, děti ho tak začínají vnímat nejen jako prostředek komunikace s jedním z rodičů, ale jako přirozenější součást života, kdy se setkává s kolektivem, který mluví výhradně česky. Od úplného začátku se používá bezpřekladová metoda, komunikační situace bývají doplněny hudebními či výtvarnými podněty a děti se tak učí jazyk zcela přirozeně pobýtem v českojazyčném prostředí. Starší děti ve věku 3 roky a více se kromě říkanek a písniček, které mají stejně jako nejmladší doplněné o pohybové a výtvarné aktivity, učí jazyk používat i ve spojitosti s vlastní kreativitou, vypráví či vymýšlí jednoduché příběhy na základě vizuálních podnětů (například zvířata, písničky) nebo hrají hry, kterými rozvíjí jazyk i nad rámec běžně používaného jazyka v každodenních situacích. U těchto starších dětí navíc začíná interakce s kolektivem, z dětí se stávají kamarádi, a vytváří si tak svou sociální skupinu vrstevníků, kteří se

setkávají jednou týdně v čistě českém prostředí. Předškolní výuka se zaměřuje zejména na jazykovou přípravu dětí na školní výuku v češtině. Základem je slovní zásoba, správná výslovnost, seznámení s českou abecedou. Součástí však stále zůstávají tvořivé hry, pohádky, divadelní vystoupení, výtvarné a pohybové činnosti. Cílem zde je udržet celou výuku výhradně v češtině a vytvořit z ní komunikační jazyk nejen učitel-žák a žák-učitel, ale i mezi spolužáky navzájem.

Děti v předškolní výuce jsou rozděleny do tříd podle věku, u většiny skupin jde o 45–60 minutovou lekci, u dětí předškolního věku je to delší časový úsek (většinou 2 hodiny) rozdělený na více částí, jejichž součástí mohou být i první vlastivědná témata v rámci přípravy na školní výuku. Výuka probíhá ve většině Českých škol bez hranic v sobotu, výjimečně se jedná o jiný den, avšak vždy jde o výuku jednou týdně.

Školní výuka v ČŠBH se zaměřuje na několik vzdělávacích oborů: *Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět, Dějepis, Výchova k občanství a Zeměpis*. Cílem výuky v českých školách je rozvíjet řečové dovednosti žáků a předat jim znalosti o české kultuře, jejíž součástí je český jazyk, literatura, dějiny českých zemí, geografie České republiky, národní symboly a mnohá další témata. Školní výuka v ČŠBH bývá především víkendová, děti jsou kromě ČŠBH zapsány ke každodennímu studiu na nějaké ze základních škol země, ve které žijí. Tam získávají plnohodnotné základní vzdělání v cizím jazyce. Za prioritu ČŠBH je považováno uchování pocitu příslušnosti k českému národu a zajistit vzdělání v oblastech, které jim zahraniční školy nemůžou nabídnout.

Školní výchova probíhá v rámci 1. a 2. stupně základního vzdělávání, na všech školách je otevřen 1. stupeň a na většině alespoň část 2. stupně. 2. stupeň základní školy mají ČŠBH Paříž, Londýn, Mnichov, Curych a Drážďany, částečně Ženeva. Výuka dětí školního věku probíhá ve školách během 1 dne, v časovém rozmezí 5 hodin prezenčního studia a 2 hodin domácí práce. Na prvním stupni mají děti *Český jazyk a literaturu*, kde je kladen důraz zejména na specifika češtiny a fakta z české literatury, co se týče obecných komunikativních kompetencí, jsou samozřejmě nedílnou součástí výuky, avšak počítá se s tím, že všichni žáci jsou zároveň žáky základní školy v zemi, kde žijí a tyto kompetence jsou rozvíjeny i tam. Dalším vyučovacím předmětem na 1. stupni je *Můj český svět*, který se zaměřuje na

specifická témata týkající se české společnosti, opět v souvislosti s tím, že obecnější informace žáci získají ve své základní škole. Každá z Českých škol bez hranic s tímto předmětem nakládá podle svého uvážení, někde jde o přímou součást výuky, někde jde o pravidelné výukové bloky, často s externími spolupracovníky škol nebo hosty z České republiky. Na druhém stupni Českých škol bez hranic se obsah výuky nijak zásadně nemění, opět zůstává *Český jazyk a literatura* v časové dotaci minimálně 4 hodin týdně a vzdělávací obor *České země včera a dnes* vyučován obdobně jako *Můj český svět* na prvním stupni.

Kromě pravidelné výuky v Českých školách bez hranic organizují jednotlivé školy i nepravidelnou výuku. Nejčastěji se jedná o akce, které připravuje kolektiv učitelů pro děti i dospělé ve spolupráci s českými institucemi, českými osobnostmi, které danou zemi navštíví, nebo Českým centrem, které v zemi působí. Další akce jsou pořádány v souvislosti s českými svátky, důležitými výročími a českými tradicemi, které České školy bez hranic zprostředkovávají dětem i dospělým v zahraničí.

5.4.1 Časově-tematické plány

Výuka v Českých školách bez hranic je stanovena vzdělávacím programem *Brána jazyků otevřená do nitra jazyků* (viz kapitola 5.3). Jelikož však je každá škola specifická svým prostředím, velikostí, dobou fungování a mnohými dalšími aspekty, je vzdělávací program pouze oporou při vytváření vlastních časově-tematických plánů. Ty si vytváří povětšinou přímo učitelé daných ročníků a existují pro každou třídu, která se v daném školním roce v ČŠBH učí. Časově-tematické plány zahrnují učebnice a materiály, které mají učitelé i žáci k dispozici, se kterými v hodinách přímo aktivně pracují nebo ze kterých se čerpá. Plány zachycují jednotlivé dny výuky, obsah učiva všech realizovaných předmětů a cíle, tedy očekávané výstupy, v daných předmětech. Obsahují také informace o klíčových kompetencích, které si žáci osvojují v rámci jednotlivých výukových dnů. Časově-tematické plány vychází ze vzdělávacího plánu a plně odpovídají Rámcovému vzdělávacímu plánu MŠMT ČR. Každý den je propojen tematicky, většinou dle období – seznámení, škola, prázdniny, podzim, Vánoce apod. Cílem je v každém výukovém bloku obsáhnout všechny čtyři řečové dovednosti, v rámci průřezových témat se dotknout jednotlivých kompetencí a

stanovit si cíle, ke kterým mají žáci dospět. Blíže o časově-tematických plánech jednotlivých škol viz Případová studie II, kapitola 6.

5.5 MEZINÁRODNÍ KONFERENCE ČESKÝCH ŠKOL BEZ HRANIC A SPOLUPRACUJÍCÍCH ŠKOL

Spolek Česká škola bez hranic pořádá každoročně několik seminářů, setkání a konferencí pro členy sítě ČŠBH a další spolupracující instituce. Tou nejzásadnější, která se od roku 2009 koná pravidelně, je *Mezinárodní konference českých škol bez hranic a spolupracujících škol*.

První z těchto konferencí se konala na konci července roku 2009 v prostorách Českého centra v Praze pod názvem *I. mezinárodní setkání zástupců Českých škol bez hranic z Evropy a zámoří a jejich českých partnerských subjektů*. Záměrem byla prezentace jednotlivých center ČŠBH, vzájemná výměna odborných zkušeností a diskuze s cílem nalezení společné cesty k institucionalizaci systému výuky ČŠBH.

V roce 2010 se opět v pražském Českém centru konalo počátkem srpna druhé *Setkání zástupců Českých škol bez hranic*. Za hlavní cíl zde bylo stanoveno dosažení institucionalizace v rámci MŠMT za účelem zvýšení prestiže a zajištění kontinuity projektu ČŠBH.

Třetí *Mezinárodní setkání zástupců Českých škol bez hranic v Evropě a ve světě* proběhlo v létě 2011 pod záštitou generálního ředitele Českých center a hlavním tématem byla otázka začlenění Českých škol bez hranic do systému českého školství.

Pod záštitou ministra zahraničních věcí ČR Karla Schwarzenberga se konalo *Mezinárodní setkání zástupců Českých škol bez hranic v Evropě i ve světě* v roce 2012. Projednáván byl současný stav rozvoje sítě ČŠBH, výuky dětí v českých komunitách a plány do dalších let.

Jako oslava 10. výročí založení první České školy bez hranic v Paříži byla pojata *V. mezinárodní konference zástupců Českých škol bez hranic* v roce 2013. Součástí konference bylo poprvé také školení pro pedagogy akreditované Ministerstvem školství ČR, které bylo určeno jak pro začínající, tak i pro zkušené učitele v českých

zahraničních školách. Velice inspirativní byla „burza nápadů“, řízená diskuze v rámci konference, určená k výměně zkušeností a uvedení příkladů dobré praxe z jednotlivých škol. Představen byl také projekt heuropa! (viz kapitola 5.7 Projekty Českých škol bez hranic).

VI. mezinárodní konference zástupců Českých škol bez hranic a spolupracujících škol pod záštitou ministra zahraničních věcí Lubomíra Zaorálka v Toskánském paláci prezentovala nové projekty spolku ČŠBH, představila situaci českých škol a nově plánované aktivity. Součástí byly opět kurzy pro učitele ČŠBH a bohatý doprovodný program obnášející účast nakladatelství Meander a Fraus.

V pořadí již sedmá *Mezinárodní konference zástupců Českých škol bez hranic a spolupracujících institucí* se v roce 2015 poprvé konala v rámci *Týdne češtiny ve světě*, společně s konferencí *Heritage Schools and Diaspora*. Hlavním tématem *Heritage Schools and Diaspora* byla koncepce udržování mateřského jazyka v zahraničí jako významného nástroje zachování kulturního a historického dědictví. Na následné konferenci byly shrnuty příspěvky z konference *Heritage Schools*, byl představen korpus Merlin pod záštitou ÚJOP UK a společné projekty ČŠBH, které probíhají či budou probíhat v nejbližší době (viz kapitola 5.7 Projekty Českých škol bez hranic). Součástí byl opět také bohatý doprovodný program pro učitele.

Týden češtiny 2016 se konal opět v srpnu a jeho nedílnou součástí byla *VIII. Mezinárodní konference českých škol bez hranic a spolupracujících institucí*. O své zkušenosti se zde dělily vyučující z Českých škol bez hranic na Islandu, ve Švýcarsku, Frankfurtu nebo Paříži. Metodické kurzy pro učitele zaměřené na založení ČŠBH, hodnocení a sebehodnocení žáků a mnohá další zajímavá témata, byly hojně navštěvovány a vyznačovaly se velice přátelskou, inspirativní atmosférou a přínosnými informacemi, které byly prakticky vyzkoušeny přímo v rámci seminářů.

IX. Mezinárodní konference Českých škol bez hranic a spolupracujících institucí proběhla v letošním roce 4. 8. 2017 v Toskánském paláci znovu v rámci *Týdne češtiny ve světě*. Předneseny byly novinky ze světa ČŠBH ve školním roce 2016/2017 (aktuální počty škol – nárůst o 12 oproti loňskému roku, legislativní změny, vznikající učebnice pro děti – *Letem českým světem*), velká pozornost byla věnována čtení a rozvíjení čtenářské gramotnosti u dětí.

5.6 DALŠÍ SETKÁNÍ POD ZÁŠTITOU ČŠBH

2009 – konference *Krajané a Česká republika* (hledání možností k nové otevřené spolupráci) v Senátu ČR, setkání Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka

2010 – *Veřejné slyšení Stálé komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí v Senátu ČR*, konference *Krajané a kultura* (výstupem byl otevřený dopis vládě vyzývající ke zřízení samostatné instituce, která by koordinovala a řešila záležitosti zahraničních Čechů a krajanů), *Češi národ bez hranic* v New Yorku, víkendový *seminář kritického myšlení* pro učitele ČŠBH konaný v Paříži

2011 – seminář *Čteme s nečtenáři a učíme je kriticky myslet* v Paříži, konference v Senátu ČR s názvem *Migrace a česká společnost*, seminář *Hodnocení žáka/sebehodnocení* v Paříži zaměřený na metody zodpovědnosti žáka, díky které se naučí hodnotit vlastní práci

2012 – *Setkání zájemců o výuku češtiny pro děti na území USA a Kanady* v New Yorku, konference *Krajané a problém generací* pořádaná Mezinárodním koordinačním výborem zahraničních Čechů v Praze v Národním muzeu

2013 – konference Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka: *Čeština doma i ve světě*, které se zúčastnila Blanka Gruntová s příspěvkem o ČŠBH, ve kterém představila model těchto škol a jejich cíle, první *setkání českých škol v Itálii* v Milanu, kterého se zúčastnili zástupci škol v Římě, Neapoli, Florencii a Miláně, *setkání zájemců o výuku češtiny pro děti v Severní Americe* realizované Českou školou T. G. Masaryka v Chicagu, účast spolku ČŠBH na mezinárodní konferenci *International Diaspora Conference* v Budapešti a na senátní konferenci *Nová emigrace z České republiky po roce 1989 a návratová politika*, kde vystoupila Lucie Slavíková-Boucher s příspěvkem *Čeština pro děti v zahraničí jako součást pozitivní návratové politiky*

2014 – 2. *setkání českých škol v Itálii* (Florencie), 3. *setkání českých škol v Severní Americe* (Dallas)

2015 – 3. *setkání českých škol v Itálii* (Řím), 4. *výroční konference českých škol v Severní Americe* (Los Angeles), *Týden češtiny ve světě*, v rámci něhož se v Praze

konaly dvě konference: *Heritage Schools and Diaspora* (sborník příspěvků z konference je k dispozici na stránkách www.csbh.cz) a *VII. mezinárodní konference* (viz předchozí kapitola) a ve zbytku týdne probíhal bohatý doprovodný program plný metodických školení pro učitele, *1. setkání českých škol ve Francii* (Paříž)

2016 – *4. setkání českých škol v Itálii* (Neapol), *5. výroční konference učitelů českých škol v Severní Americe* (Washington), *Týden češtiny ve světě*, *Diaspora jako partner mateřského státu* (hlavními tématy byly otázky: Co diaspora od svého mateřského státu očekává? Co mu může přinést? Proč a jak s vlastní diasporou pracovat? Proč se o ni zajímat?), *2. setkání českých škol ve Francii*

5.7 PROJEKTY ČESKÝCH ŠKOL BEZ HRANIC

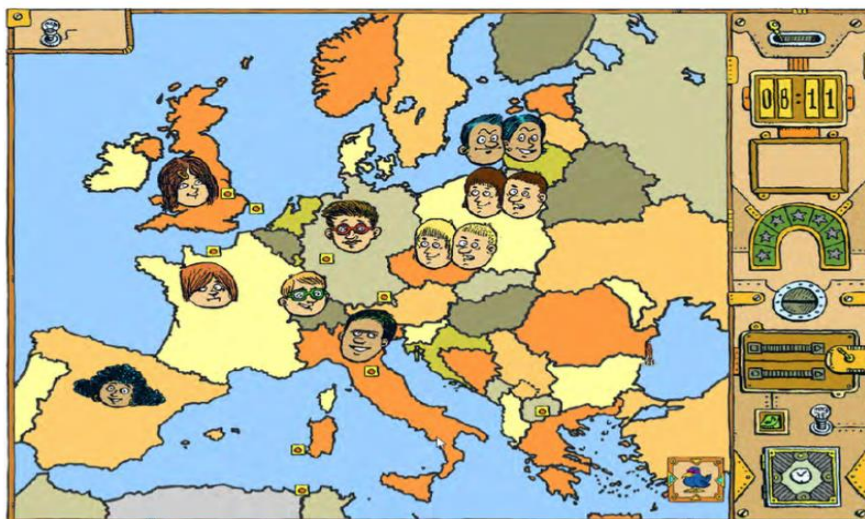
České školy bez hranic se zaměřují na projekty související s jejich výukou českého jazyka, historie i zeměpisu českých zemí. Kromě pravidelné výuky se tedy mezi projekty řadí veškeré akce, které jednotlivé školy organizují „navíc“. V rámci nepravidelné výuky jde nejčastěji o výtvarné a literární soutěže (např. o nejkrásnější čtenářský deník), setkání s českými umělci a spisovateli, kteří si pro děti i dospělé připravují workshopy zaměřené na tvůrčí činnost (České školy bez hranic navštívili například Nina Rutová, Andrea Prokešová, Arnošt Goldflam, Pavel Brycz). ČŠBH pořádá také příměstské i letní tábory pro děti, příměstské jsou doménou pařížské školy, která pro děti organizuje program například během podzimních prázdnin, letní je poté pravidelný tábor pro děti Sluňákov (viz kapitola 5.7.2). Pravidelné akce se pořádají na oslavu tradičních českých svátků (mikulášské besídky, velikonoční tvoření apod.), nedílnou a velice oblíbenou součástí nadstavbového programu jsou hudební či výtvarné dílny, návštěvy muzeí a výstav a samozřejmě se ČŠBH často podílí na programu ve městě svého působení, který souvisí s českou kulturou a hostí významné české osobnosti (koncerty, divadelní představení). Od roku 2012 jsou České školy bez hranic součástí mezinárodního projektu *heuropa!*.

5.7.1 Heuropa!

*Heuropa!*²⁴ je mezinárodním projektem zaměřeným na děti a mládež z bilingvních rodin, které vyrůstají ve vícejazyčném prostředí. Na jeho vytváření a propagaci se aktivně podílí i Česká škola bez hranic. Hlavním řešitelem je Technická univerzita v Drážďanech. Za hlavní cíl si platforma klade vytvoření interaktivních výukových materiálů v několika jazycích (čeština, polština, litevština) pro děti od 3 do 15 let. Učební materiály jsou rozděleny pro tři věkové skupiny, jedná se zejména o jazykové hry, příběhy, tipy pro učení, pracovní listy pro jednotlivce i skupinové práce. Materiály jsou rozděleny do tematických okruhů, například zvířata, doprava a cestování, lidé a místa nebo moje tělo.

Největší důraz je kladen na učení hrou, materiály jsou zaměřeny na rozvoj slovní zásoby, výslovnost i důležitost kontextu, ve kterém se děti nové pojmy učí. S portálem mohou děti pracovat jak samostatně, tak se spolupráci s rodiči a je zde i možnost vytvoření vlastní lekce pro učitele.

Slovníček: Odkud jsi? Já a moji sousedé

Klikněte na havrana (dole, vpravo). Uslyšíte otázku a můžete vybrat vhodnou hlavičku.

Obr. 1: Ukázka z výukového portálu Heuropa!

²⁴ *Projekt heuropa!* [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://heuropa.eu/ueber-heuropa0.html>

5.7.2 Letní tábor

Každým rokem již od 2009 pořádá spolek Česká škola bez hranic týdenní letní tábor v České republice. Tábor probíhá v ekologickém středisku města Olomouc – *Sluňákov*, pod tímto názvem jsou k nalezení také jednotlivé ročníky a jejich zprávy.²⁵ Tábor je pro děti od 6 do 15 let a jeho program je zaměřen hlavně na rozvoj českého jazyka formou hudebních a výtvarných činností, samozřejmostí jsou výlety a spousta zábavy. Každý ročník provází jedno hlavní téma, v roce 2011 to byla příroda, ročník 2012 se nesl v duchu pravěkých lidí. Táboru se účastnilo 17 dětí z různých zemí Evropy. Od roku 2013 začal zájem dětí stoupat a překročil kapacitu, kterou tábory ČŠBH umožňují, a děti si tak v hojném počtu užily foglarovské Rychlé šípy. Na Sluňákově 2014 děti bojovaly s čarodějnici jako rytíři a dvorní dámy a kapacita středověkého tábora byla také zcela naplněna. Proto se v roce 2015 tábor rozdělil na dva turnusy, podle věku dětí, tentokrát zaměřený na vědu a techniku. Dvojitý termín tábora se osvědčil, a proto v následujícím roce opět vyrazily děti do Sluňákova za Karlem IV. v létě hned dvakrát. V letošním roce, 2017, děti putovaly z pohádky do pohádky v celkovém počtu 22 dětí opět z nejrůznějších koutů světa.

Tábor, který probíhá každoročně, se setkává s velkým úspěchem, děti i rodiče si ho chválí a jeho největším přínosem jistě je, že se děti z celého světa, které spojuje mateřský jazyk čeština, setkají v českém prostředí s dalšími dětmi i dospělými, pilují svou češtinu a seznamují se s přírodou, historií i kulturou své země.

5.7.3 Výukové materiály

Samostatným a významným projektem ČŠBH jsou výukové materiály, které školy vytváří nebo na jejichž vytváření se podílí. Výukové materiály, kterým se věnuje tato kapitola, vznikly v roce 2014 díky podpoře MŠMT ČR v rámci programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního,

²⁵ *Česká škola bez hranic, letní tábor*. [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://csbh.cz/spolecne-projekty/letni-tabor-v-cr>

základního a středního vzdělávání.²⁶ Výukové materiály mohou být použité jako doplnění učebnic nebo jako samostatné pracovní listy pro děti na českých školách v zahraničí. Rozvíjí kritické myšlení, učí žáky pracovat s různými prameny, učí je samostatnosti ve vyhledávání a zpracovávání informací. Vedou je k přemýšlení o významu, příčinách a důsledcích událostí a postav dějin českých zemí. Velká část z nich souvisí s projektovou výukou českých reálií na jednotlivých školách.

Výukové materiály jsou ke stažení na webových stránkách <http://csbh.cz/pro-ucitele>, kde jsou rozděleny na materiály pro žáky a metodické průvodce pro učitele. Část pro žáky obsahuje pracovní listy s dějepisnou tematikou, výtvarnými aktivitami či medailonky jednotlivých osobností, které s obdobím nebo událostí souvisí. Část pro učitele obsahuje návodný popis, jak s pracovními listy pracovat a veškeré další potřebné informace o událostech a osobnostech obsažených v materiálech pro žáky.

Výukové materiály ČŠBH se primárně dělí na dvě skupiny: Dějiny 20. století, kde jsou k nalezení materiály přibližující historii 20. století a osudy Čechů a cizinců, kteří žili převážně za hranicemi naší země, ale významně ovlivnili dění v Československu. Druhou částí je Jan Hus a husitství, téma, kterému se věnoval tým ČŠBH v roce 2015 v rámci výročí upálení Mistra Jana Husa.

Výukové materiály Výtvarníci v československých legiích

Výukové materiály se zaměřují na výtvarníky Františka Kupku, Otto Gutfreunda, Emila Fillu, Vojtěcha Preissiga, Oskara Brázdu, Františka Parolka, Kamila Cipra, Antonína Čílu, Františka Mičku a Jana Angela Zeyera. Materiály pro žáky obsahují medailonky jednotlivých osobností, dějepisné pracovní listy na úrovních A, B, C, pro žáky 1. stupně, 2. stupně a studenty středních škol a také výtvarné pracovní listy.

²⁶ *Vzdělávací program MŠMT*. [online]. [cit. 2017-10-22]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/program-na-podporu-cinnosti-nestaticnich-neziskovych-1>

Ukázka pracovních listů Výtvarníci v československých legiích:

• **Emil Filla (3. 4. 1882 Chropyně – 7. 10. 1953 Praha)**

Emil Filla

Emil Filla se narodil na Moravě poblíž Kroměříže. Dětství a mládí prožil v Brně, kde studoval na obchodní škole. Toto studium ho ale příliš nebavilo, ze školy byl v šestnácti letech vyloučen. Začal cestovat, hodně četl, sbíral zkušenosti a inspiraci pro svoji pozdější tvorbu. V roce 1903 se definitivně rozhodl a nastoupil na pražskou Akademii výtvarných umění. Filla byl vynikajícím studentem, hned na počátku studií získal 1. cenu Akademie. Navzdory tomu školu ale nedokončil. Podnikl další studijní cestu, tentokrát po Německu, Nizozemí, Belgii a Francii, kde v muzeích a galeriích studoval díla starých mistrů. V té době se začal učit francouzsky.

Obr. 2: Ukázka pracovního listu Medailonek z: <http://csbh.cz/obsah/materialy-pro-praci-ve-tride>

1) Vyplň tabulku. Svými slovy do ní zapiš, co ses dozvěděl (a) z dokumentů.

KUPKA A FRANCIE	KUPKA A ČECHY

Obr. 3: Ukázka pracovního listu Pracovní list dějepisný úroveň A z: <http://csbh.cz/obsah/materialy-pro-praci-ve-tride>

• **Dotvořte portrét starého muže. Přidělejte mu vlasy, klobouk, brýle, ...**

Obr. 4: Ukázka pracovního listu Pracovní list výtvarný z: <http://csbh.cz/obsah/materialy-pro-praci-ve-tride>

Výukové materiály Významní cizinci v novodobých dějinách Československa

Materiály týkající se generála Maurice Pellé a historika, politika, slavisty a bohemisty Ernesta Denise. Materiály jsou opět rozděleny na sekce pro žáky a učitele, obsahují pracovní listy na několika úrovních.

- **JAK PRACOVAT S VÝTVARNÝMI LISTY?**

////////////////////////////////////

Výtvarné listy se skládají ze dvou částí. Část pro žáky představují materiály (obrázky), které učitel vytiskne dopředu pro potřebu žáků. Část pro učitele tvoří metodické listy, jejichž součástí je krok za krokem rozpracovaný výtvarný úkol vztahující se k dílu autora. Jedná se tedy o motivační úvodní otázky s návrhem možných odpovědí, pracovní postup se seznamem pomůcek, návrh podoby závěrečného shrnutí práce a v závěru obrázky z části pro žáky s možným řešením.

Každý výtvarný úkol počítá s dotací 90 minut klasické školní výuky. Tento časový úsek je rozdělen do 4 fází: *1. Motivace, 2. Zadání úkolu, 3. Tvůrčí fáze, 4. Závěrečné shrnutí práce.*

Podle charakteru úkolu může být fáze 4 vypuštěna. Každá fáze má jinou délku (uvedeno v závorce), tuto délku můžete upravit podle potřeby. Uvádíme optimální časový údaj.

Obr. 5: Ukázka metodického průvodce pro učitele Jak pracovat s výtvarnými listy? z <http://csbh.cz/spolecne-projekty/vyznamni-cizinci-v-novodobych-dejinach-ceskoslovenska/metodicky->

Výukové materiály Osudy Čechů v zahraničí v kontextu významných dějinných událostí 20. století

Výukové materiály zaměřené na hudebního skladatele Bohuslava Martinů, malíře Alfonse Muchu, politika Milana Rastislava Štefánika, básníka, překladatele a diplomata Josefa Palivce.

A.

Článek v americkém deníku „The Sun“ (New York), 10. dubna 1904 (výňatek)

(...) Uprostřed místnosti stál, na velkém malířském stojanu, portrét paní Wismannové (...). Tvář a šaty vypadaly, jako kdyby se na nich odráželo mihotavé světlo plamenů. (...) „Obraz bude zavěšený nad krbovou římsou a bude to vypadat, že to zvláštní světlo vytvořil hořící oheň pod ním“, řekl umělec. (...)

Zdroj: A chat with M. Mucha. Opinions and work of a Paris Artist. *The Sun* (New York), April 10, 1904, p. 9. Přeloženo.

- *Všimni si, kdy článek vyšel. Porovnej s informacemi v rámečku. Co z toho vyplývá?*
- *Myslíš, že byl portrét věrný (dobře namalovaný)? Z čeho tak usuzuješ?*

Zdroj: Portrait of Mrs. Wismann. Oil. New York. 1904. In: Mucha, J. *Alphonse Mucha: The Master of Art Nouveau*. Prague: Artia, 1966, s. 200.

Obr. 6: Ukázka pracovního listu Alfons Mucha – Pracovní list úroveň C z <http://csbh.cz/spolecne-projekty/osudy-cechu-v-zahranici/materialy-pro-praci-ve-tride>

A.

Článek v americkém deníku „The Sun“ (New York), 10. dubna 1904 (výňatek)

(...) Uprostřed místnosti stál, na velkém malířském stojanu, portrét paní Wismannové (...). Tvář a šaty vypadaly, jako kdyby se na nich odráželo mihotavé světlo plamenů. (...) „Obraz bude zavěšený nad krbovou římsou a bude to vypadat, že to zvláštní světlo vytvořil hořící oheň pod ním“, řekl umělec. (...)

Zdroj: A chat with M. Mucha. Opinions and work of a Paris Artist. In: *The Sun (New York)*, April 10, 1904, p. 9. Přeloženo.

- *Všimni si, kdy článek vyšel. Porovnej s informacemi v rámečku. Co z toho vyplývá?*

Článek vyšel nedlouho po Muchově prvním příjezdu do USA. I tam byl tedy známý, velké newyorské noviny s ním hned otiskly rozhovor.

- *Myslíš, že byl portrét věrný (dobře namalovaný)? Z čeho tak usuzuješ?*

„Tvář a šaty vypadaly, jako kdyby se na nich odráželo mihotavé světlo plamenů.“ Krb tam ale žádný nebyl. Mucha navíc vysvětluje, že až bude obraz zavěšený nad krbovou římsou, bude to vypadat, jako kdyby se na obraz hořící oheň promítal.

Obr. 7: Ukázka metodického listu Alfons Mucha – úroveň C z: <http://csbh.cz/spolecne-projekty/osudy-cechu-v-zahranici/metodicky-pruvodce-pro-ucitele>

Výukové materiály Literární umělci v československých legiích

Výukové materiály zaměřené na Josefa Koptu, Rudolfa Medka, Františka Langera.

Nejvýznamnější a nejznámější československé legie se nacházely na území Ruska. Na rozdíl od francouzské nebo italské fronty se legionáři z Ruska vraceli domů až po válce, roku 1920, neboť se zde zapojili i do občanské války. Soubor povídek Železný vlk, sepsaný v letech 1917–1919, vyšel v témže roce, tedy v době, kdy byla tato tematika velmi aktuální. Příběhy zachycují dramatické peripetie z ruské anabáze a zobrazují život legionářů formou očitého svědectví: chvíle radosti a vítězství, stejně jako okamžiky prohry a utrpení.

Titulní povídka Železný vlk popisuje boje československých legií na Uralu a jejich ústup do Sibiře. K přesunům na frontě používali legionáři pancéřový vlak, který sami sestrojili a vyzbrojili pro boj s bolševiky.

Obr. 8: Ukázka pracovního listu František Langer – pracovní list úroveň B z: <http://csbh.cz/spolecne-projekty/literarni-umelci-v-ceskoslovenskych-legiich/materialy-pro-praci->

Výukové materiály Jan Hus a husitství

Projekt, který vznikl v roce 2015 se zaměřuje na osobnost Jana Husa a přináší výukové materiály Medailonek Jana Husa, Život Jana Husa v datech, Pracovní listy opět na třech úrovních a audiovizuální materiál Jan Hus a husitství v audiovizuální tvorbě aneb kritické myšlení a multimediální výchova, ke kterému jsou i pracovní listy Jan Hus ve filmu.

Jan Hus ve filmu

Pracovní list
pro žáky

Analýza ukázky č. 1

- Co vše jsi v ukázce viděl?

.....
.....

- Kdy (v kterém roce) a kde se děj odehrává a za vlády kterého panovníka? O čem (jakém hospodářském stavu) čilý stavební ruch v Praze vypovídá?

.....
.....

- Jaký máš z ukázky dojem? Působí klidně, nebo vyvolává emoce?

.....
.....

- Nekvalifikovaní stavební dělníci (nosiči materiálu i jiní) jsou v ukázce ztvárněni jako (vyber jednu správnou odpověď):

A) bezejmenná masa lidí, anonymních článků v soukolí pracovního procesu,

B) konkrétní lidé radostně a odpovědně pracující.

- Jak jsou ve filmu líčeni vedoucí stavby, páni a jejich pohůnci? Jde zde o jejich kritiku?

.....
.....

- Jakou perspektivou divák film sleduje (vyber jednu správnou odpověď)?

A) Ptáčí perspektivou, tj. jakoby shůry.

B) Očima kolemjdoucího či přímo dělníka na stavbě.

C) Z pozice dozorce stavby, který sedí na jednom místě.

Obr. 9: Ukázka z pracovního listu Jan Hus ve filmu z <http://csbh.cz/pro-ucitele/jan-hus-husitstvi/materialy-pro-praci-ve-tride>

Výukové materiály, které vznikly díky podpoře MŠMT ČR pod záštitou Českých škol bez hranic, přináší velmi komplexní pracovní listy pro žáky různých úrovní jazyka i různého věku, které obsahují didaktické materiály, kreativní cvičení, výtvarné aktivity a jsou zaměřeny na kritické myšlení a jiné podání dějinných a kulturních souvislostí naší země. Zcela jistě jde o nesmírně užitečný materiál nejen pro žáky ČŠBH. Součástí projektu je také dotazník směřující k učitelům, kteří výukové materiály používají a mohou se jeho prostřednictvím podělit o své připomínky, návrhy i formy

využití. Koordinátorkou projektu je Lucie Slavíková-Boucher, zakladatelka Českých škol bez hranic.

5.7.4 Další projekty ČŠBH

Ve spolupráci s nakladatelstvím Meander se pravidelně uskutečňuje soutěž o nejkrásnější čtenářský deník nebo o největšího čtenáře. Soutěž je většinou v letním období, kdy mají děti prázdniny, a na konci léta se hodnotí a vyhlašují nejlepší práce, které jsou odměněny knihou právě ze zmíněného nakladatelství.

ČŠBH se podílí i na dalších akcích a projektech podporujících četbu a rozvoj čtenářské gramotnosti. Jedním z takových projektů je *Knížka pro prvňáčka*²⁷, jehož cílem je rozvoj četby od nástupu dětí do povinné školní docházky. Součástí projektu jsou návštěvy knihoven a uspořádání akcí vedoucích k rozvoji zájmu o četbu. V Českých školách bez hranic to nejčastěji bývají workshopy a literární dílny pod záštitou českých spisovatelů, kteří navštíví jednotlivé školy. V roce 2011 se do projektu zapojily školy v Paříži, Londýně, Mnichově, Curychu a Drážďanech.

Pravidelně se České školy bez hranic účastní také známé *Noci s Andersenem*, v rámci které děti v budově školy přespávají a společně se svými učiteli čtou knihy a časopisy, hrají hry, vyplňují pracovní listy či se dívají na film, podle tématu aktuálního ročníku. V Českých školách bez hranic je „přidanou hodnotou“ *Noci s Andersenem* většinou účast někoho z českých umělců, který dělá dětem společnost a čte si s nimi knihy, které přiveze.

V posledních dvou letech se České školy bez hranic zapojují do akcí souvisejících s nádražím Praha-Bubny, odkud byl v roce 1941 vypraven první židovský transport do koncentračních táborů. V současnosti zde vzniká Památník ticha Bubny pod záštitou Památník Šoa Praha o.p.s.²⁸ V roce 2016 proběhl happening *Bubnování pro bubny*, do kterého se zapojilo mnoho jednotlivců i škol nejen v České republice. Mezi těmito školami jsou také České školy bez hranic, které se staly *Strážci paměti* a shromažďují

²⁷ *Projekt Knížka pro prvňáčka*. [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/projekt-uz-jsem-ctenar-knizka-pro-prvnacka/projekt-uz-jsem-ctenar-knizka-pro-prvnacka-2017-2018>

²⁸ *Památník ticha Bubny*. [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: www.bubny.org

příběhy o hrdinství psané dětmi. V letošním roce realizují České školy bez hranic nový projekt ve spolupráci s Památníkem ticha bubny, a to *Přáníčka pro Bubny*. Vzkazy od dětí z českých škol v zahraničí na téma „*Co přeji ostatním, aby se nám všem společně líbilo na světě*“ putovaly do ČR od února do září 2017 a budou vystaveny v Památníku ticha.

6 PŘÍPADOVÁ STUDIE II – ČŠBH BRUSEL A ČŠBH ŽENEVA

Případová studie zaměřující se na situaci v konkrétních Českých školách bez hranic vychází ve svých jednotlivých podkapitolách z informací získaných od ředitelky škol, učitelů, kteří na školách působí a od rodičů dětí, které ČŠBH navštěvují. Základem případové studie je Česká škola bez hranic Brusel, která je v jednotlivých oblastech doplněna o informace z České školy bez hranic Ženeva, a to buď za účelem potvrzení závěrů nebo naopak poukázání na rozdílnost mezi jednotlivými školami.

Podkapitoly 6.1 až 6.5 vychází z polostrukturovaných rozhovorů s ředitelkami ČŠBH, které odpovídaly na otázky v pěti okruzích, které tvoří podkapitoly práce – Působení a vývoj ČŠBH, Směřování ČŠBH, Vzdělávací plány, Výukové materiály, Žáci. Informace od ředitelky byly získány formou rozhovorů, otázky zaslané v rámci interview tvoří Přílohu 1 této práce.

V podkapitolách 6.6 a 6.7 je provedena analýza výsledků dotazníkového šetření mezi učiteli a rodiči z obou škol. Oběma skupinám byl zaslán elektronický dotazník zaměřující se na působení Českých škol bez hranic v konkrétním městě – Bruselu nebo Ženevě. Učitelé i rodiče měli možnost odpovídat především na otevřené otázky, které si kladly za cíl zjistit u učitelů názor na efektivitu výuky, spokojenost s výukovými materiály a celkovou atmosférou školy. Z dotazníků pro rodiče je cílem zjistit jejich úhel pohledu na Českou školu bez hranic, kterou dítě navštěvuje, a to vzhledem k bilingvní výchově, kterou většina rodin prochází. Důraz je kladen na spokojenost s výukou, pedagogickým sborem a doplňkovými akcemi a na reflexi progresu češtiny u dětí. Prostor byl věnován i případným návrhům a námětům na zlepšení organizace chodu školy. Dotazník pro učitele tvoří Přílohu 2 této práce, dotazník pro rodiče Přílohu 3 této práce.

6.1 PŮSOBENÍ A VÝVOJ ČŠBH

Česká škola bez hranic Brusel

Česká škola bez hranic v Bruselu byla otevřena poprvé během školního roku 2009/2010, a to s počtem 30 dětí. V následujících letech se počet dětí navštěvujících pravidelně ČŠBH Brusel rapidně zvýšil, ve školním roce 2010/2011 bylo přihlášeno 45 dětí, 2011/2012 58 dětí, tedy téměř dvojnásobek než o dva roky dříve, kdy škola začínala. Největší nárůst byl zaznamenán ve školním roce 2012/2013, kdy počet dětí stoupl na 89 díky otevření nových tříd. Od roku 2013/2014 počet dětí stoupá velmi zvolna, v současnosti je ke studiu na ČŠBH přihlášeno 108 dětí. Od školního roku 2015/2016 škole přibyli i dospělí studenti, pro které jsou otevřeny večerní kurzy. Počet dospělých cizinců, kteří navštěvují výuku češtiny jako cizího jazyka je 35 a kurzy jsou vedeny zkušenou českou lektorkou.

V současné době jsou pro 108 dětí otevřeny třídy předškolního a školního vzdělávání, 2 třídy českých reálií, dramatický kroužek a folklorní kroužek a od letošního roku nově i čistě kurz češtiny pro malé cizince, který je koncipovaný jako kurz cizího jazyka, tedy jinak než celoškolní výuka. Předškolní vzdělávání je rozděleno na 2 třídy pro nejmenší děti, které chodí na 45 minut se svými rodiči zaspívat si, zatancovat a naučit se české říkanky. Tyto třídičky jsou otevřeny pro děti od 18 měsíců zhruba do 3 let. Pro starší děti je otevřena třída, kam už dochází bez doprovodu rodičů, avšak tematicky jde opět zejména o zpěv tradičních českých dětských písniček, vyprávění pohádek apod. Poslední třídou předškolního vzdělávání je třída předškoláků, tedy dětí ve věku kolem 5–6 let, kteří se v příštím roce chystají navštěvovat 1. třídu ČŠBH. Většinou jde o děti, které ve své kmenové škole v Belgii již první třídu navštěvují, aby již měly základy čtení, psaní a osvojovaly si pouze základy českého jazyka, písmena české abecedy, výslovnost, typické české slabiky. Školní výuka probíhá na úrovni prvního stupně ZŠ, otevřena je 1.–4. třída, a to od roku 2011. Výuka českých reálií probíhá na ČŠBH Brusel od roku 2015 a je mezi žáky velice oblíbená. Jsou děti, které navštěvují pouze tyto dějepisné hodiny, i když na běžnou výuku češtiny do ČŠBH nechodí. V současnosti jsou otevřeny 2 třídy českých reálií, výuka probíhá blokově a děti se věnují historii českých zemí od počátků až po dnešní dobu.

Novinkou od loňského školního roku je dramatický a folklorní kroužek. Tyto aktivity byly dříve zahrnuty do výuky jako bloky mezi češtinou a dalšími částmi vyučování, nyní získaly více prostoru a samostatné vyčlenění. Fungují jako kroužky, které děti navštěvují jednou týdně a hrají divadlo, učí se typické folklorní tance i tradice.

Všichni vyučující na ČŠBH Brusel pochází z České republiky, mají české státní občanství a v současné době žijí v Belgii. Ve školním roce 2017/2018 na škole působí 7 vyučujících. Škola také spolupracuje s českými univerzitami, a na jednotlivá pololetí školního roku tak jezdí stážistky z Prahy, Ústí nebo Olomouce na výpomoc stálým učitelkám jako asistentky učitele nebo mají své vlastní třídy, zejména pokud se na stáž vydají na celý školní rok.

Mimo samotnou výuku jsou pořádány další akce, jako jsou literární a výtvarné dílny s českými autory, kteří za dětmi i dospělými jezdí z ČR, divadelní představení, která jsou taktéž pod záštitou českých divadel a divadelních souborů, které dorazí do Bruselu, ČŠBH organizuje také vlastní Mikulášskou besídku a jiné kreativní workshopy pro děti. Pravidelně se děti i vyučující účastní Noci s Andersenem. Všechny výše zmíněné akce jsou mezi českou komunitou velice populární a těší se hojně účasti, některé z aktivit jsou často pořádány ve spolupráci s jiným českým spolkem v Bruselu, někdy si jednotlivé akce naopak vzájemně konkurují (například Mikulášská besídka, kterou pořádá ČŠBH i Spolek Beseda).

Česká škola bez hranic Ženeva

Česká škola bez hranic v Ženevě funguje od stejného roku jako ČŠBH Brusel, tedy 2010. Ženevská škola začínala s 5 dětmi, jejich počet se však brzy rozrostl a v dnešní době školu navštěvuje 62 dětí. Od počátku škola spolupracuje se Stálou misí České republiky při OSN, původní výuka probíhala pro jednu třídu dětí v prostorách kanceláři Stálé mise. Postupem času, v souvislosti s rozšiřováním školy, došlo k pronájmu prostor v Ecole Cretienne Timothei a rozdělení dětí na předškolní a školní výuku. Od 13. 3. 2013 je Česká škola bez hranic Ženeva samostatný krajanský spolek a nevýdělečná švýcarská organizace.

V současnosti jsou na škole otevřené dvě předškolní třídy – mladší předškoláci a nultý ročník a školní výuka probíhá v 1.–7. třídě. Vzhledem k nižšímu počtu dětí jsou

žáci ve 4. a 5. třídě a 6. a 7. třídě vyučování ve dvojtřídkách, kde vyučujícím pomáhají asistentky.

Učitelé na české škole v Ženevě pochází jednak z řad Čechů usazených v Ženevě a okolí (Švýcarsko, Francie), tak i z rodin, které přijíždí do Ženevy pouze na několik let v rámci diplomatických kruhů, jako jsou zaměstnanci CERN apod. Požadavkem pro výuku ve školních třídách je alespoň minimální vysokoškolské pedagogické vzdělání. Počet vyučujících se mění v závislosti na počtu žáků přihlášených pro daný školní rok. Každým rokem se složení učitelského týmu mění. Některé vyučující se v rámci přesunu rodiny stěhují ze Ženevy, jiné se naopak do Ženevy přesouvají odjinud. Každý rok odejdou průměrně dvě až tři vyučující z důvodu stěhování nebo lepší práce. V letošním roce 2017/2018 má škola 8 vyučujících a 3 asistentky.

I ČŠBH Ženeva pořádá akce mimo samotnou výuku. Jde zejména o akce, které se vážou k českým tradicím, zvykům, popřípadě významným událostem. Výběrově Lampionový průvod, Drakiáda, Mikulášská besídka, Vánoční besídka nebo vánoční koncert, Karneval na ledě, Noc s Andersenem, besídky pro rodiče, piknik k ukončení školního roku.

6.2 SMĚŘOVÁNÍ ČŠBH

Česká škola bez hranic Brusel

Česká škola bez hranic Brusel funguje již 9. školním rokem, počet žáků stoupl oproti počátkům téměř na čtyřnásobek a každým rokem se otevírají nové třídy či kroužky, aby ČŠBH rozšířila svou činnost a nabídla bohatší škálu aktivit pro nové i stávající studenty. Je důležité zaměřit se i na budoucnost, přemýšlet dopředu, jaké akce, aktivity a cíle si stanovit na rok, i na několik let dopředu. Kde se ČŠBH Brusel vidí očima své ředitelky za několik let a jaké jsou cíle, kterých by chtěla dosáhnout, bylo jednou z otázek v polostrukturovaném rozhovoru. Dagmar Straková, ředitelka ČŠBH Brusel uvádí jako aktuální cíl pro školu podpis smlouvy o spolupráci s MŠMT ČR a získání akreditace. Za hlavní dlouhodobý cíl považuje udržitelnou kvalitu vzdělávacího procesu a zařazení do vzdělávacího systému ČR/Belgie. Je také spousta

dílčích cílů, ke kterým škola směřuje. Mezi ně patří odborné vzdělávání lektorů, tvorba vlastních výukových materiálů, orientace na kmenové lektory, spokojení rodiče a žáci. Vzhledem k charakteru činnosti ČŠBH by do budoucna bylo vhodné získání nových prostor, kde by se dalo vyučovat paralelně v několika třídách, aby se výuka zvládla v jednom dni v týdnu a nemusela být separovaná do současných 3 dnů právě kvůli nedostatku prostor. V současné době je sídlem ČŠBH budova Konzulárního oddělení Velvyslanectví České republiky, ve které má pronajaté prostory. Jako novinku do nejbližších měsíců by škola ráda rozšířila svou knihovnu a zavedla systém půjčování knih i pro mimoškolní děti a dospělé.

Česká škola bez hranic Ženeva

Cíle, které si klade pro Českou školu bez hranic v Ženevě paní ředitelka Barbora Šimerová, jsou velmi podobné bruselským. Paní ředitelka v rozhovoru vymezila 4 základní cíle, které jsou v současné době pro školu nejzásadnější:

1. Udržet úroveň vzdělávání a současně nabízet výuku, která bude atraktivní, zábavná a interaktivní.
2. Nabídnout alternativu těm, kterým jde především o schopnost dorozumět se v českém jazyce, získat povědomí o české kultuře a navázat kontakt s českou komunitou (např. dramatický kroužek).
3. Udržet a rozšiřovat motivovaný tým kvalifikovaných pedagogických pracovníků a asistentů-dobrovolníků.
4. Zajistit odpovídající prezentaci škoie, jejím aktivitám a výsledkům a s jejich pomocí udržet stávající dárce a rozšířit dárcovskou základnu.

Další z dlouhodobých cílů je stejně jako v Bruselu získání větších prostor pro výuku. Velkou aktivitu vynakládá ČŠBH Ženeva v současnosti na zrealizování alternativní výuky formou kroužků pro děti, kterým nejde o vysokou úroveň češtiny, které nepotřebují ovládat českou gramatiku v písemném projevu, ale mají zájem dorozumět se a pohybovat se mezi svými vrstevníky se stejným jazykem, vytvořit si a udržet kontakt s českou komunitou.

6.3 VZDĚLÁVACÍ PLÁNY

Česká škola bez hranic Brusel

Každá ČŠBH se řídí Rámcovým vzdělávacím programem MŠMT ČR, ze kterého vychází Vzdělávací program ČŠBH. Vzdělávací plán sice vychází z RVP, ale je upravený pro potřeby výuky češtiny v zahraničí. České školy bez hranic mají vlastní doplňkové materiály, podle kterých se obměňuje výuka v daném ročníku. Každá škola zvláště si poté na jejich základě vytváří vlastní Časově-tematické plány ČŠBH.

Datum	Komunikační a slohová výchova učivo	Komunikační výchova výstup	Jazyková výchova učivo	Jazyková výchova výstup	Literární výchova
13.9. 2015	Poprázdninová (ČJ učebnice str. 6) Miniprojekt - skupinová práce - příběhy z prázdnin	Žák čte s porozuměním textu přiměřeného rozsahu a náročnosti. Pečlivě opravuje svou nesprávnou či nedbalou výslovnost Volí vhodné verbální i nonverbální prostředky.	Slova, slabika, hláska, písmeno, (ČJ3 učebnice str. 7) Pravopisně tvrdé a měkké souhlásky a skupiny s nimi. ČJ 3 učebnice str. 12 a 13)	žák rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slova, člení slova na hlásky, odlišuje krátké a dlouhé samohlásky	Co jsem četl(a) o prázdninách. Výstup: Žák prezentuje formou vyprávění obsah četby o prázdninách. vypráví o hrdinovi či hrdince příběhu „jeho vlastnostech. dokáže říci proč se mu příběh líbil či nelíbil.
27.9.	Zvířecí ZOO - učebnice str. 14. Stavba příběhu - Kde Kdo Kdy S kým - úvod stať a závěr. Tvorba vlastního loga.	Seřadí podle ilustrace krátký příběh podle dějové souvislosti a vypráví podle nich příběh.	Psaní u, ů (ČJ 3 učebnice str. 16) Spodoba a ztráta znělosti (ČJ 3 učebnice str. 19)	Žák je schopen psát správná písmena odpovídající znělým a neznělým souhláskám v jasných případech na konci i uvnitř slov, ů/ů v českých slovech. Žák získává také vědomosti o psaní ů uvnitř slov přejatých.	M. Macourek Opice Žofka , Žofka ředitelkou Zoo. Výstup: Žák dovede vyčlenit hlavní myšlenky textu či odstavce
4.10.	české reálie	Slované Sámó Velká Morava			
11. 10.	Vzducholoď - učebnice str. 26 Miniprojekt - společná práce na téma létání vzduchem - dříve a dnes. Výtvarné ilustrace, popis létajících strojů, vymyšlení názvů strojů s kořenem LET. mezipředmětová - K čemu člověk potřebuje vzduch? Co znamená volání o pomoc SOS ?	Žák si začíná uvědomovat, že rozumět textu není samozřejmost. Pozorně si všímá toho, co znamenají slova, věty, texty, obrazová a jiná sdělení. Pozorně pracuje s pokyny, které jsou mu pro práci určeny.	Stavba slova, slova příbuzná (ČJ 3 učebnice str. 23) Kořen slova, předpona a přípona (ČJ 3 učebnice str. 24) Druhy vět (ČJ 3 učebnice str. 28)	Žák porovnává významy slov. Učí se poznávat, že slova, věty, gesta mají různý význam. Začíná rozlišovat typy větných celků. Odůvodňuje a správně rozlišuje a vhodně užívá různé druhy vět podle postoje mluvčího, umí je odpovídajícím způsobem zapsat. Žák správně píše i/y po tvrdých a měkkých souhláskách, ů/ů mimo morfologický šev, velká písmena na začátku věty a v typických případech vlastních jmen osob , zvířat a místních pojmenování	R. Braunburg Létání a vzduchoplavba - propojeno s komunikační výchovou - miniprojekt - dokončení Výstup: Žák dovede vyčlenit hlavní myšlenky textu či odstavce, je ochoten mluvit o svém prožitku z přečteného textu, případně obhájit vlastní názor

Obr. 10: Ukázka časově-tematického plánu pro 3. ročník ČŠBH Brusel ze školního roku 2015/2016.

Česká škola v Bruselu má kompletní vzdělávací plány pro předškolní a primární školní vzdělávání. Na jejich tvorbě se podílela sama ředitelka školy společně s lektory daných ročníků. Mezi další dokumenty, které jsou součástí výukových plánů, patří řada praktických pedagogických dokumentů, jako je školní řád, třídní kniha, evidence docházky, katalogové listy žáků a osvědčení, které studenti dostávají na konci školního roku. (viz Příloha 4 této práce)

Česká škola bez hranic Ženeva

Česká škola v Ženevě se taktéž řídí Rámcovým vzdělávacím programem MŠMT ČR a Časově-tematickými plány ČŠBH. Na vytváření těchto plánů se u nich podílela ředitelka školy, zástupce pro didakticko-metodologickou činnost, garanti výuky a samotné vyučující. Učitelé v ČŠBH Ženeva si mohou plány pro jednotlivé školní roky měnit a upravovat dle svých potřeb, avšak s podmínkou, že zachovají výstupy plynoucí z Časově-tematických plánů školy pro dané ročníky.

6.4 VÝUKOVÉ MATERIÁLY

Česká škola bez hranic Brusel

Jednotlivé materiály, se kterými se pracuje ve výuce, si česká škola v Bruselu vybírá podle vlastních potřeb a kvality zpracované mluvnice a obsahu v konkrétní učebnici. Samotní učitelé jednotlivých ročníků se na výběru učebnice podílí tak z 20–30 %. ČŠBH Brusel se nejvíce osvědčily učebnice z nakladatelství Nová škola, s.r.o. a NNS Brno, pro čtení s porozuměním nejraději využívají učebnice čtení z nakladatelství Šafran. Největším problémem při hledání vhodné a nejvíce uplatnitelné učebnice je fakt, že zatím neexistuje učebnice psaná čistě pro vzdělávání českých dětí v zahraničí. Učebnice z nakladatelství Prodos a Fraus jsou sice pro účely českých škol v České republice dle paní ředitelky Strakové výborné, nicméně pro potřeby škol v zahraničí je z nich k použití vždy jen část. Velkou výzvou by tedy bylo zrealizovat tvorbu učebnic přímo pro české děti žijící v zahraničí, upravenou dle jejich potřeb a požadavků.

Česká škola bez hranic Ženeva

V Ženevě se při výběru učebnic pro své žáky řídí doporučeními a dle zkušeností kolegů ze základních škol v České republice i z ČŠBH v zahraničí. Výběr mezi sebou konzultuje celý pedagogický tým, po konzultaci s ředitelkou není problém, aby si učitelé vybrali i doplňkové materiály, pomůcky pro projektové vyučování a vše další, co jim výuku usnadní. Na rozdíl od Bruselu jsou v Ženevě s učebnicemi z nakladatelství Fraus spokojeni a pracuje se jim s nimi dobře, stejně jako s učebnicemi vydavatelství Taktik. K učebnicím Fraus má paní ředitelka výhrady pouze k učebnici dějepisu pro 2. stupeň, která pro podmínky ČŠBH příliš nevyhovuje. Přehlednější jsou učebnice Státního pedagogického nakladatelství a také učebnice Hravý dějepis, zeměpis apod.

6.5 ŽÁCI

Česká škola bez hranic Brusel

Česká škola bez hranic pravidelně sleduje pokrok žáků v jednotlivých třídách. U dětí mladšího školního věku jde zejména o formu krátkých testů, diktátů, hlasitého čtení. Vše se následně hodnotí dle hodnotící tabulky se škálou A–E a slovním hodnocením. Žáci chodí do tříd v malém počtu, takže učitel, který je má po celý školní rok na starost, má dobrý přehled o jednotlivých žácích, jejich individuálních potřebách a slabých místech, která se mohou objevit. Pokud je v nějaké třídě více žáků, je učitel k dispozici asistentka, která žáky vzdělává ve spolupráci s ním a věnuje se většinou několika silnějším nebo naopak slabším žákům, kteří potřebují individuální přístup. Skvělý je systém sebehodnocení, který má ČŠBH Brusel zaveden. Na konci každého dne žáci vyplňují formulář, kde sami hodnotí průběh dne, co se dozvěděli, jaká je pro ně hodnota daných informací, zda měli dnes ve škole na vše dostatek času. Formulář obsahuje i praktické informace, například zda dodrželi včasný příchod, donesli domácí úkol z předchozího týdne apod. Sebereflexe, ke které tento dotazník žáky vede, je velmi praktický jak pro ně samotné, tak pro učitele, kteří vidí, jaký názor na výuku žák má, zda měl dostatek času, zda pro něj látka daného dne nebyla příliš náročná a může výsledkům sebehodnocení přizpůsobit další hodiny. Sebehodnotící formulář pro děti ČŠBH Brusel viz Příloha 5 této práce.

Česká škola bez hranic Ženeva

Od února 2017 získávají žáci, kteří studují na ČŠBH Ženeva, osvědčení. Osvědčení se vydává na konci školního roku a hodnocení, které žáci obdrží, se jim píše i na švýcarské vysvědčení pod speciální kolonku „český jazyk“. Úspěšnost a pokrok žáka během školního roku se sleduje pomocí složky, kterou má každý žák ve škole vytvořenou a do které se umisťují dokumenty ke školské matrice a k archivaci hodnocení žáků, jako jsou písemné práce, osvědčení a hodnocení. Dále v Ženevě sledují úspěšnost při zkouškách konaných v českých kmenových školách a do budoucna by rádi v rámci možností monitorovali přechod žáků po návratu z ČŠBH Ženeva do školy v ČR.

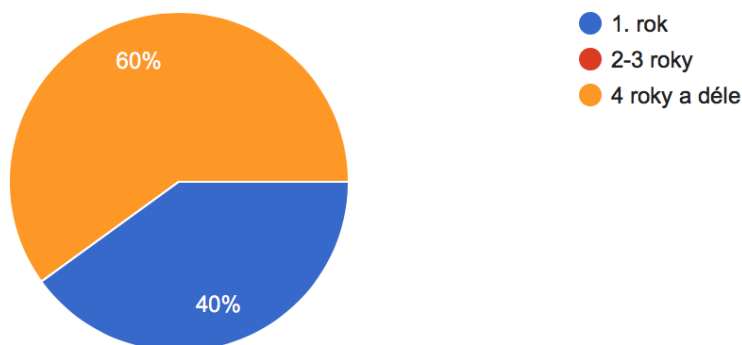
Systém hodnocení v Ženevě je především slovní. Podmínkou klasifikace žáka je školní docházka a plnění domácích úkolů. Aby žák mohl úspěšně ukončit ročník, musí být docházka a domácí úkoly splněny alespoň ze 70 %. Docházku je možné si doplnit návštěvou základní školy v České republice. Pokud rodiče donesou potvrzení, že dítě navštěvovalo školu v České republice například v době prázdnin, bude jim docházka započítána i v ČŠBH.

6.6 UČITELÉ V ČŠBH – DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Dotazník zasláný učitelům působícím v jedné z Českých škol bez hranic byl sestaven ze 6 otázek zaměřených na působení v ČŠBH, na žáky a vliv výuky, výukové materiály a vzdělávací plán a další akce pořádané ČŠBH, na kterých se učitelé podílí a které by podle nich mohly mít vliv na progres jazyka u dětí, které školu navštěvují. Otázky, kromě první, byly otevřené a návodné, s volným prostorem pro odpovědi dle uvážení učitelů. Cílem bylo analyzovat jejich pohled zejména na učební materiály, studijní plány a výuku v České škole bez hranic. Dotazník pro učitele je Přílohou 2 této práce.

Učitelé České školy bez hranic Brusel

Z České školy bez hranic v Bruselu se vrátilo vyplněných 5 dotazníků od 5 vyučujících z celkového počtu 7, kteří aktuálně na škole působí. Z 60 % jde o učitele, kteří na škole vyučují déle než 4 roky, a ze 40 % se jedná o učitele, kteří jsou na škole 1. rokem, viz graf č. 1.

Graf č. 1: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 1: Jak dlouho učíte v ČŠBH?

Odpovědi pro diplomovou práci byly získány od dvou učitelů předškolních tříd a tří učitelů prvního stupně školního vzdělávání.

Třetí otázka dotazníku byla zaměřena na efektivitu výuky češtiny, zahrnovala například účast dětí na výuce, jejich úroveň českého jazyka a pokrok, který u žáků učitelé sledují. Učitelé se bez výjimky shodují, že pokrok lze pozorovat u všech dětí a základními faktory, které ho individuálně ovlivňují, je počáteční úroveň, se kterou žáci do školy nastoupí, a rodinné zázemí. Některé rodiny doma používají pouze český jazyk, zatímco jiné dítě doma slyší až tři jazyky. Rozdílnou úroveň chápou učitelé ČŠBH Brusel spíše jako komplikaci při výuce. Jako další komplikaci uvádějí také komunikaci s rodiči, kdy u některých z nich je situace náročná a se školou příliš nekomunikují, což se poté odráží na efektivitě výuky – plnění domácích úkolů, domácí procvičování apod. Velký význam přikládají výuce všichni dotazovaní učitelé. Shodují se, že daný počet hodin češtiny týdně samozřejmě nestačí na to, aby děti byly na jazykové úrovni svých vrstevníků v České republice, ale děti si zlepšují výslovnost, skloňování a časování, obohacují svou slovní zásobu. Rodiče často chválí, že děti přicházejí z výuky hezky rozmluvené a vydrží jim komunikace pouze v

češtině po nějakou dobu i doma. To způsobuje, že děti se nebojí, odvažují se více mluvit česky, například při návštěvě prarodičů. Jedna z vyučujících ve své odpovědi uvedla, že výuka je poněkud nekoncepční, na což se práce zaměří v dalších řádcích. V otázce týkající se účasti žáků na výuce se učitelé shodují, že účast je téměř 100% a pokud se vyskytnou absence, bývají řádně omluveny. Poté je však potřeba dohlédnout na doplnění probrané látky, což u některých rodin nebývá samozřejmostí. Celkově však učitelé ČŠBH Brusel konstatují, že výuka děti baví a těší se vždy na další týden.

Následující otázka v dotazníku byla zaměřena na výukové materiály. V odpovědích nalezneme informace od učitelů všech věkových skupin, jejichž výuka v ČŠBH Brusel probíhá. Nejmladší děti mají výuku spojenou především s hudbou, melodií a rytmem. Jazyk učitelka kombinuje vždy s pohybem nebo tancem, takže se obejde bez konkrétních výukových materiálů. Pro inspiraci v lidových písničkách, říkankách a pohádkách používá spíše typickou českou literaturu pro děti.

Vyučující, která má již několikátým rokem na starosti výuku dětí předškolního věku, pro ně vytvořila vlastní pracovní sešit, který navazuje na témata, kterými se zabývají v hodinách. Stejně tak vytvořila i vlastní texty pro první čtení. S dětmi pracuje s filcovými písmenky na dřevěných destičkách a s knížkou Šmalcova abeceda. Používá písanou hůlkového písma. Pro poslechová cvičení v rámci genetické metody začala skupina tento rok používat vlastnoručně vyrobené karty, aby každé dítě mělo šanci ukázat, kde se dané písmenko ve slově nachází. Obecně tedy výuka pro předškoláky vychází z různých zdrojů, kde učitelka hledá inspiraci pro vlastní pomůcky, které jsou šité na míru potřebám předškoláků v ČŠBH Brusel.

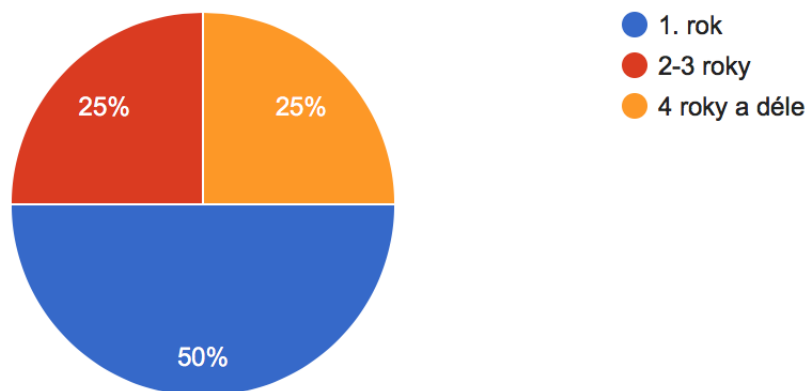
Učitelé školních dětí používají především učebnice nakladatelství Fraus a Nová škola. Velkou pozornost věnují čtení s porozuměním a dobře se jim pracuje se Šimonovými pracovními listy, které podporují kreativitu dětí a často podněcují zajímavé diskuze. Pro zeměpisnou a dějepisnou část výuky se škole osvědčily knihy Já a můj svět. Někteří vyučující také používají vlastní materiály a pracovní listy, dělají vlastní výběr z české literatury pro děti a mládež. Jedna z učitelek používá ve výuce metody dramatické výuky. Shodně však učitelé ČŠBH Brusel uvádějí, že chybí dlouhodobě podrobně vypracovaná koncepce. Učební plán, na který se zaměřuje hlavně další otázka dotazníku, sice škola má, avšak dle učitelů by bylo vhodné sestavit ho lépe a

důkladněji se zaměřením na návaznost mezi ročníky, která mnohdy chybí nebo není komplexní. Všichni učitelé se shodují, že na vzdělávacím plánu pro ČŠBH se v určité míře podíleli. Bezproblémové jsou vzdělávací plány pro předškolní vzdělávání, kde jak u nejmenších dětí, tak u předškolního ročníku jsou dlouhodobě stejné vyučující, které si plány vytvořily a upravují je dle individuálních potřeb. U 1. až 4. třídy prvního stupně je situace se vzdělávacím plánem komplikovanější. Učitelé se u jednotlivých tříd často střídají, nicméně současní vyučující se shodují, že plán má velké množství slabých bodů, které je nutné rozvinout nebo lépe promyslet. Problematické je navazování jednotlivých ročníků, ale i samotných týdenních plánů. Většina učitelů se dle dotazníku plánu drží tak z 80 % a ze zbylých 20 % jde o jejich úpravy a změny, které však nejsou v plánu zanesené a každý rok si tak učitelé přidělávají práci, jelikož plán stále není 100% funkční.

Poslední otázka dotazníku pro učitele byla zaměřená na akce, které škola pořádá mimo samotnou výuku. Obsahem bylo, zda se učitelé sami podílí na organizaci, účastní se jich a zda je považují za užitečné pro žáky školy. Všichni dotazovaní učitelé se organizace i samotného průběhu většiny akcí účastní. Konkrétně byly jmenovány mikulášské besídky, vánoční besídky, dětský den, sportovní den, Andersenova noc. Za nejužitečnější na těchto akcích shodně považují zejména jejich kulturní hodnotu, udržování české tradice a povědomí o české identitě i za hranicemi České republiky. Za velice prospěšné učitelé považují i společné akce pro rodiče a děti, kdy se vytvoří čistě české prostředí napříč generacemi a děti i dospělí mají možnost se setkat s dalšími lidmi, kteří jsou v podobné situaci jako oni – Češi žijící v zahraničí.

Učitelé České školy bez hranic Ženeva

Učitelé působící v současné době v České škole bez hranic v Ženevě dostali elektronicky stejný dotazník, jako bruselští učitelé. Ze Ženevy se pro potřeby práce vrátilo 4 vyplněné dotazníky, které v dostatečné míře přispěly zejména k porovnání situace i názorů učitelů na průběh výuky a školní atmosféru. Učitelé odpovídající v Ženevě učí z 50 % prvním rokem, jedna 2–3 roky a v jednom případě jde o učitelku, která je na škole dlouhodobě, jak je uvedeno v grafu č. 2.

Graf č. 2.: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 1: Jak dlouho učíte v ČŠBH?

Jedná se o dvě učitelky prvního stupně školní výuky, jednu učitelku předškolních dětí, která zároveň vyučuje i zeměpis a dějepis na druhém stupni, a jednu asistentku, která se podílí na výuce všech věkových kategorií od nejmladších až po 5. třídu.

V otázce zaměřené na efektivitu výuky češtiny se vyučující ze Ženevy shodují s bruselskými, že výuka je efektivní, vidí zlepšení zejména v komunikaci a slovní zásobě. Shodně také uvádí, že do školy dochází děti s různou úrovní českého jazyka a rozdělují děti do dvou hlavních „kategorií“ – ty, které mluví doma česky, jelikož oba rodiče pochází z České republiky, a ty, jejichž jeden z rodičů je cizinec a ke komunikaci v rodině používají jiný jazyk, než je čeština. Mezi těmito dětmi spatřují učitelé v Ženevě velký rozdíl. I pokud jeden z rodičů mluví na dítě česky, ale s druhým rodičem mluví dítě jinak, stává se, že dítě česky rozumí, ale příliš nemluví a jeho slovní zásoba je omezená. Stává se, že se ve škole stydí a ostýchají se k tématu vyjádřit, nicméně při vhodné podpoře učitelů, případně i spolužáků, a při nastolení přátelského prostředí se v Ženevě daří tuto bariéru zmenšit či odstranit, i když výuka probíhá jen jednou za týden. Učitelé se také shodují, že komplikací je výuka ve středu odpoledne, kdy jiné děti mají volný čas, případně kroužky, zatímco děti navštěvující ČŠBH mají kromě běžné výuky ve švýcarské škole ještě odpolední výuku českého jazyka.

Následující dvě dotazníkové otázky zaměřené na výukové materiály a vzdělávací plán ukázaly asi nejzásadnější rozdíl mezi oběma českými školami. V ČŠBH Ženeva jsou

s výukovými materiály, které mají učitelé k dispozici, zcela spokojeni, využívají Živou abecedu pro předškolní děti, společně s dalšími doplňkovými hrami, kartami s písmeny a podobně. Dále pracují se Slabikářem a první písankou. Starší děti se učí z učebnic z nakladatelství Fraus, SPN, Taktik a dalších, které se běžně používají při výuce v České republice. Velice hojně učitelé používají interaktivní materiály. On-line kvízy na tabletu, videoukázky, YouTube, počítačové aplikace z portálu DUMY. Učitelé shodně uvádí, že materiály sehnatelné on-line jsou mnohdy psané jednodušším jazykem než učebnice, a proto se snaží je vhodně kombinovat. Uvědomují si, že dnešní děti žijí ve světě techniky, a tak jsou učitelé velmi aktivní a kreativní. Celkově hodnotí výuku velmi kladně, nezmiňují absenci jakýchkoliv dalších materiálů a důležitá je pro ně příjemná a přátelská atmosféra při vyučování.

Stejně tak je znát spokojenost ze strany učitelů i se vzdělávacím plánem ČŠBH. Na rozdíl od ČŠBH Brusel se v Ženevě učitelé na tvorbě plánu přímo nepodíleli, ale mají plán převzatý z ČŠBH Paříž. Dle učitelů je dobře zpracovaný a odpovídá požadavkům MŠMT ČR. Většina z nich se jím neřídí na 100 %, avšak dodržují rámec a upravují si pouze případnou dotaci jednotlivých jazykových témat podle individuálních potřeb skupiny.

Na doplňkových akcích pro děti se učitelé podílí a považují je za velice obohacující. Akce a aktivity mimo vyučování se snaží učitelé zpestřovat různými činnostmi (např. výroba pizzy v rámci výuky popisu pracovního postupu, výuka v parku apod.). Učitelé, žáci i rodiče berou akce jako je Noc s Andersenem, mikulášská besídka, koncerty a mnohé další jako obohacení, které je velmi žádoucí a užitečné pro celou českou komunitu žijící v Ženevě a okolí.

6.7 RODIČE ŽÁKŮ ČŠBH – DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

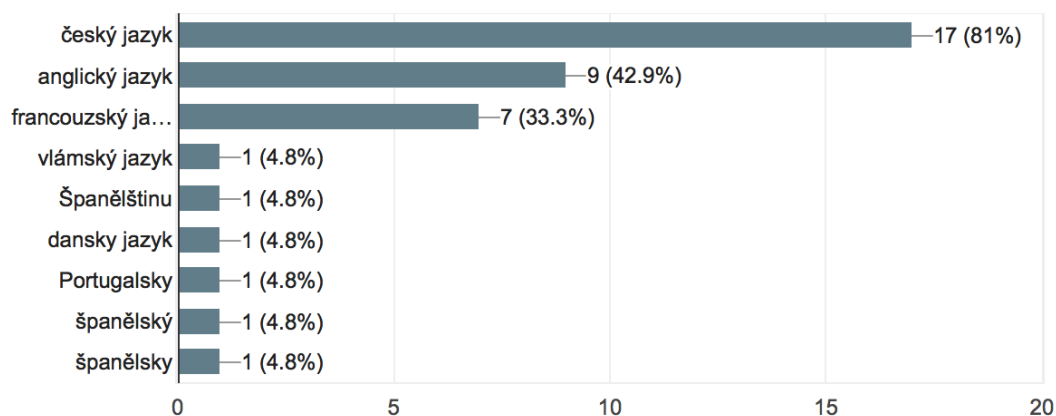
Rodičům, kteří jsou v databázi kontaktů Českých škol bez hranic v Bruselu a Ženevě, byl dotazník rozeslán také elektronicky, prostřednictvím ředitelek obou škol. Dotazník se skládá z 9 otázek s uzavřenými i otevřenými odpověďmi. Obsahuje hodnotící otázky, u nichž byla nastavena škála 1–5, přičemž 1 značí naprostou

spokojenost, 5 nespokojenost. U otevřených otázek byl kladen důraz na vyjádření vlastního názoru s ohledem zejména na vliv ČŠBH na dítě.

Rodiče žáků České školy bez hranic Brusel

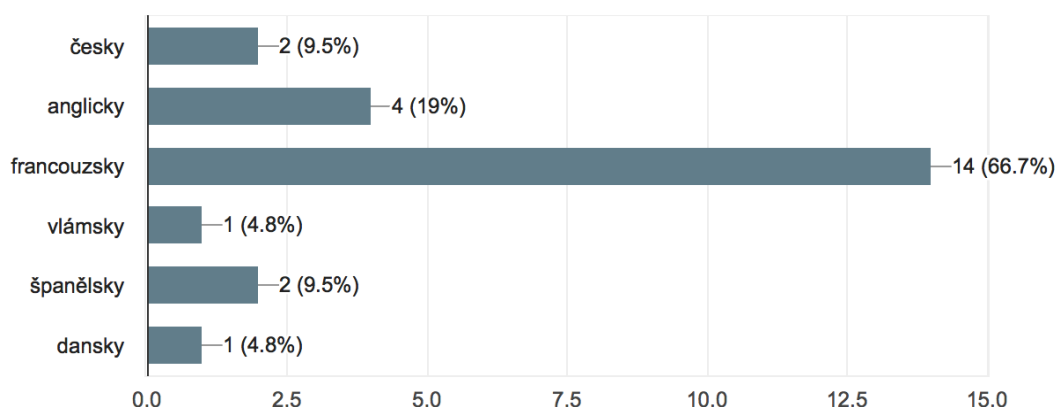
Z České školy bez hranic v Bruselu se vrátilo 21 vyplněných dotazníků. První dvě otázky v dotazníku byly zaměřeny na bilingvní výuku a výchovu a směřovaly k tomu, jakými dalšími jazyky děti, které navštěvují Českou školu bez hranic, mluví doma a ve své běžné školní výuce.

V 17 z 21 domácností respondentů se mluví česky, jen v 5 z nich však pouze česky, v ostatních v kombinaci s francouzštinou nebo angličtinou, v jednom případě pak s vlámsštinou nebo španělštinou. Ve třech rodinách používají ke komunikaci tři jazyky, kombinaci češtiny s angličtinou či francouzštinou a k tomu dánštinu, španělštinu nebo portugalsštinu. Čtyři rodiče uvedli, že doma používají ke komunikaci jiné jazyky než češtinu, z čehož vyplývá, že čeština je poté komunikačním jazykem pro dítě pouze v České škole bez hranic.

Graf č. 3: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 1: Jaký jazyk (jaké jazyky) používáte ke komunikaci v domácnosti?

Ze druhé otázky, ve které byla opět možnost vybrat více než jednu možnost, vzhledem k povaze otázky vyplynulo, že nejvíce dětí má běžnou výuku ve francouzské škole, a to celkem 14 z 21 dotazovaných. Dvě z dětí studují i mimo ČŠBH v češtině (pravděpodobně na české sekci Evropské školy), 4 z dětí mají základní školu v angličtině, dvě ve španělštině a po jednom z nich ve vlámsčině a dánštině.

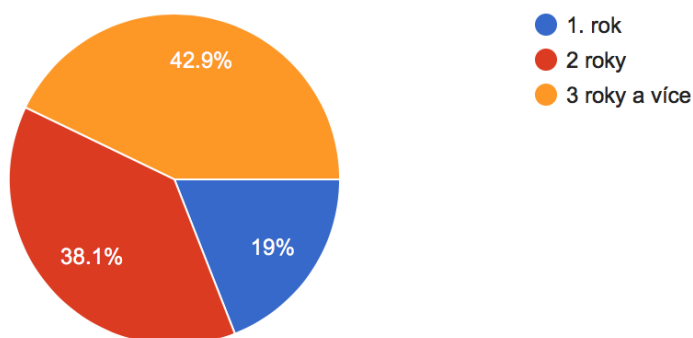
Graf č. 4: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 2: V jakém jazyce studuje vaše dítě mimo ČŠBH?

Jednotlivé odpovědi jsou zaznamenány v tabulce č. 1. Z těchto údajů vyplývá, že pouze 2 děti, respondenti číslo 15 a 18, mají jazyk domácnosti a jazyk školní výuky jen jeden. Stále však navštěvují Českou školu bez hranic, a český jazyk se tak učí a na určité úrovni ovládají a alespoň jeden z rodičů hovoří česky. Z odpovědí těchto respondentů na další otázky v dotazníkovém šetření lze vyčíst, že jde o rodiny s dětmi předškolního věku, tudíž lze předpokládat, že jejich jazyk se teprve vyvíjí a rodiče na bilingvní výchově zatím nepracují či to neuvedli do dotazníku.

Respondent	Jazyk domácnosti	Jazyk výuky mimo ČŠBH
1	ČJ, AJ	AJ
2	ČJ, FJ	FJ
3	AJ, FJ	AJ, FJ
4	ČJ	FJ
5	ČJ, FJ	FJ
6	AJ, ŠJ	FJ
7	ČJ, AJ	ČJ, FJ
8	ČJ, AJ, dán.	dán.
9	ČJ	FJ
10	ČJ, AJ	AJ
11	ČJ, FJ, port.	FJ
12	ČJ	ČJ, AJ
13	ČJ, AJ, ŠJ	ŠJ
14	AJ, FJ	AJ, FJ
15	FJ	FJ
16	ČJ	FJ
17	ČJ, ŠJ	ŠJ
18	FJ	FJ
19	ČJ, vlám.	vlám.
20	ČJ, AJ	FJ
21	ČJ, FJ	FJ

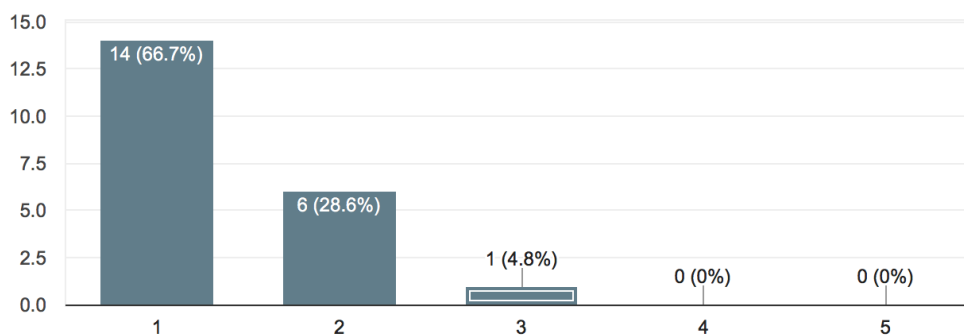
Tabulka č. 1: Přehled jednotlivých odpovědí 21 respondentů na otázky č. 1 a č. 2 v dotaznících.

Třetí otázka byla zaměřena na délku docházky jednotlivých dětí do ČŠBH. Rodiče dětí vybírali z možností 1. rok, 2 roky a 3 roky a více. Otázka byla do dotazníku zařazena vzhledem k jeho dalšímu zaměření na spokojenost či nespokojenost s výukou. Výsledky jsou znázorněny v grafu č. 5.

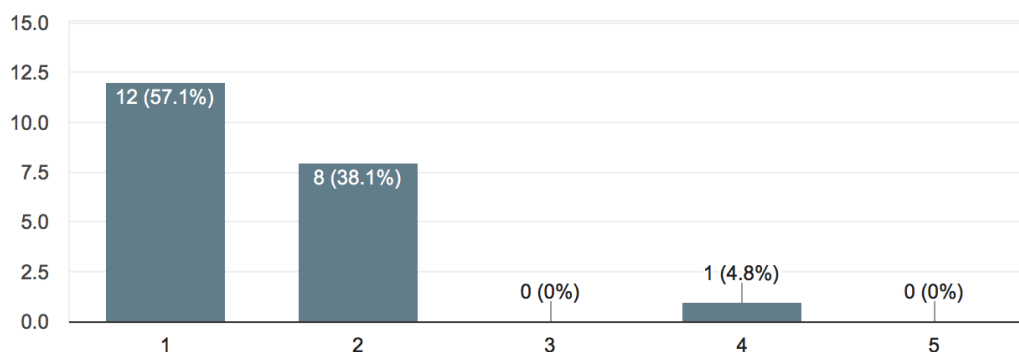
Graf č. 5: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 3: Jak dlouho vaše dítě navštěvuje ČŠBH?

Otázky zaměřené na spokojenost s výukou češtiny a s vyučujícími, kteří v ČŠBH Brusel působí, ukazují velice dobrou odezvu rodičů na školu. V grafu č. 6 je znázorněna spokojenost s výukou češtiny. 66,7 % rodičů je s výukou naprosto spokojeno, na známku 2 ji ohodnotilo 6 respondentů, tedy 28,6 %, a pro jednoho respondenta je výsledkem střední hodnocení číslem 3. V závěrečné deváté otázce, kde dostali rodiče prostor pro vyjádření se ke konkrétním návrhům na zlepšení či změnám, uvedl respondent, který hodnotil výuku nejslaběji, že by mělo být vyučování delší a ocenil by více akcí pořádaných školou.

Graf č. 6: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 4: Jak jste spokojeni s výukou češtiny v ČŠBH Brusel?

Graf č. 7 ukazuje spokojenost s vyučujícími. I zde jsou výsledky dobré, ve 12 případech respondenti zvolili možnost naprostá spokojenost, tedy známku 1, v dalších osmi případech známku 2. Stejný respondent, který hodnotil výuku ve středu stupnice, hodnotil slaběji i vyučující, avšak bez upřesňujícího komentáře.

Graf č. 7: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 5: Jak jste spokojeni s vyučujícími, kteří v ČŠBH Brusel působí?

Otázka číslo 6 v dotazníku byla první otevřenou otázkou a cílila na vzdělávací plány. 7 rodičů zde uvedlo, že vzdělávací plány nezná, ostatní znají a většina z nich k nim nemá výhrady a jsou spokojeni. Někteří z rodičů uvedli připomínky a náměty ke změnám. Mezi ně patří zmínka o specifických chybách, které dělají děti s druhým jazykem francouzštinou a na které by se podle daného rodiče měla škola více zaměřit, a požadavek více se věnovat českým reáliím. Tři z rodičů uvedli, že vzdělávací plány spíše odhadují dle probírané látky a rádi by ho viděli dopředu, případně dostávali zprávy z výuky, aby věděli, co konkrétně se v daném týdnu probírá a mohli to s dětmi dopředu procvičit nebo následně zopakovat. Zdá se, že by také byl zájem o zapůjčení či zakoupení učebních materiálů právě k domácímu studiu, což je jistě cenný podnět pro ředitelku školy.

Další položka v dotazníku byla zaměřena na popis pokroku, který rodiče u svého dítěte pozorují od nástupu do České školy bez hranic. Zde jsou odpovědi velice pozitivní a zhruba u 5 respondentů by se daly odpovědi označit za neutrální. Rodiče vyzdvihují zejména pokrok ve slovní zásobě, překonání studu komunikovat v češtině, získání sebevědomí v českém jazyce, poznání jazyka i kultury země, kde žijí jejich příbuzní, ale také pokrok v psaní a gramatice i umění argumentovat v češtině. Trojice

rodičů má možnost porovnat pokrok dítěte v češtině zpětně, tedy po návratu do České republiky, kde se všechny 3 děti bez problému zapojily do odpovídajícího ročníku české základní školy a nemají s češtinou problémy.

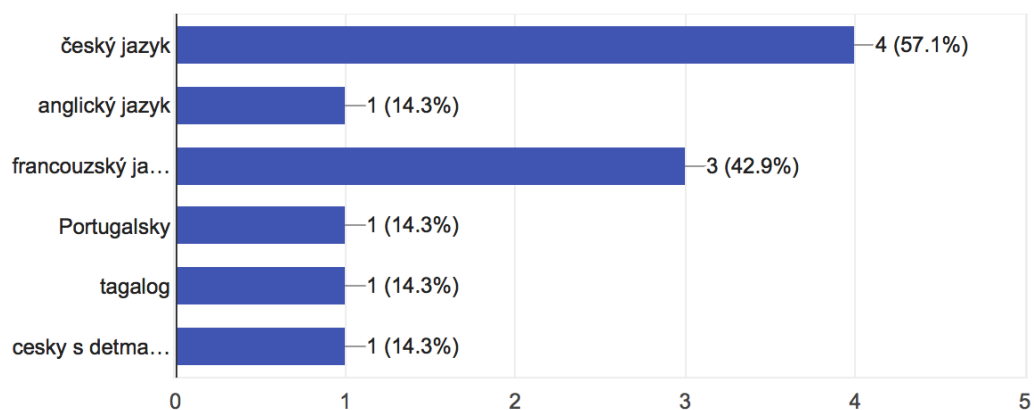
I akce pořádané školou mimo výuku jsou důležitou součástí programu ČŠBH a byly součástí dotazníku pro rodiče. Pouze dva z nich uvedli, že jejich děti žádné akce nenavštěvují, ostatní se účastní zejména literárních dílen, mikulášských besídek, dílen čtení, dětských a sportovních dnů či Noci s Andersenem. Právě akce a nástavbové aktivity jsou tím, co v závěrečné otázce rodiče hodnotí nejpozitivněji. Oceňují, že divadelním kroužkem se otevřel prostor pro děti, které nemají za cíl osvojit si českou gramatiku, ale pouze pohybovat se v českém prostředí, a výuka tak může být více zacílena na děti, které potřebují obdobné znalosti z českého jazyka jako děti na základních školách v ČR.

Mezi návrhy ke změnám či zlepšení se v odpovědích vyskytla připomínka k flexibilitě školy, kdy nebyla otevřena 5. třída i přes údajný zájem rodičů, vyčítána je také častá obměna vyučujících. Komentován byl i dramatický skok mezi programem pro předškolní děti a 1. třídou, avšak zde to byl ojedinělý názor a u jiného respondenta je naopak chválena návaznost, jde tedy o záležitost velice individuální. Jak již uváděla paní ředitelka Dagmar Straková v interview, škola bojuje s prostory a tím pádem s časovým rozvržením výuky. I rodiče uvádí, že by některým z nich více vyhovovala výuka ve středu odpoledne, kdy mají děti krátký program ve svých školách, nicméně vzhledem k omezeným prostorům není možné uskutečnit výuku všech žáků během 1 odpoledne. Rodiče by za řešení považovali menší počet domácích úkolů jako „odškodnění“ za víkend strávený ve škole. Školu však někteří rodiče právě z důvodu omezených prostředků o to více chválí a oceňují, že děti jsou pro ni na prvním místě.

Rodiče žáků České školy bez hranic Ženeva

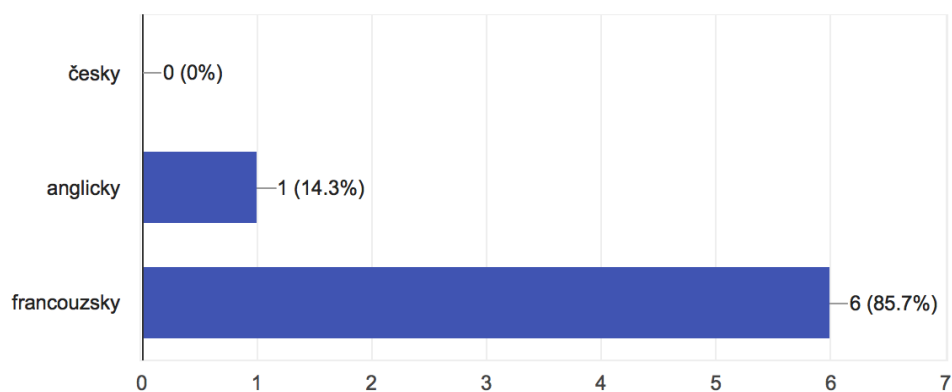
Z České školy bez hranic v Ženevě se vrátilo 7 vyplněných dotazníků od rodičů žáků. Údaje z nich získané jsou použity k porovnání s výsledky dotazníkového šetření z Bruselu, zejména k zachycení rozdílů mezi jednotlivými školami z pohledu rodičů.

Jazyk domácností je v 5 případech ze 7 čeština, ve dvou rodinách v kombinaci s francouzštinou. Ve zbylých dvou domácnostech se česky nemluví a děti pouze navštěvují Českou školu bez hranic.

Graf č. 8: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 1: Jaký jazyk (jaké jazyky) používáte ke komunikaci v domácnosti?

Mimo Českou školu bez hranic pak děti v Ženevě studují základní školu z 85 % ve francouzštině, zbylá procenta patří anglické výuce.

Graf č. 9: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 2: V jakém jazyce studuje vaše dítě mimo ČŠBH?

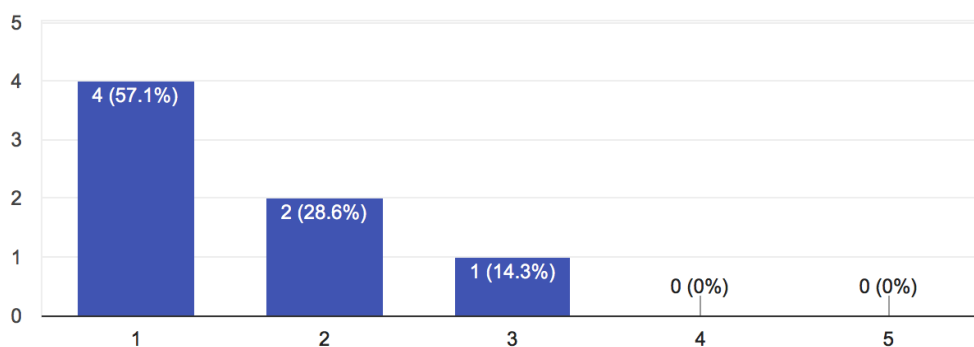
Pokud se výsledky shrnou do tabulky jako u předchozí podkapitoly, je vidět, že i v Ženevě mají všechny děti minimálně dva jazyky, kterými běžně komunikují doma nebo ve škole. Je zde vzhledem k celkovému počtu respondentů vyšší počet čistě českých domácností, avšak vzorek je příliš malý pro zobecňování a byla by potřeba detailnějšího výzkumu.

Respondent	Jazyk domácnosti	Jazyk výuky mimo ČŠBH
1	ČJ	AJ
2	ČJ	FJ
3	FJ, port.	FJ
4	AJ, tagalog	FJ
5	ČJ, FJ	FJ
6	FJ, ČJ	FJ
7	ČJ	FJ

Tabulka č. 2: Přehled jednotlivých odpovědí 7 respondentů na otázky č. 1 a č. 2 v dotaznících.

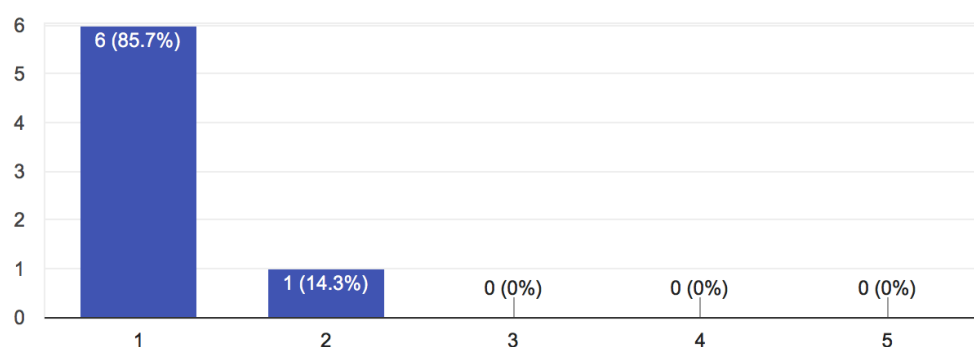
71 % respondentů, tedy 5 ze 7, uvedlo, že jejich dítě navštěvuje ČŠBH 3 roky a více, zajímavé jsou tedy z tohoto hlediska zejména odpovědi na následující otázky ohledně spokojenosti s výukou a vyučujícími a hodnocení vzdělávacích plánů a pokroku úrovně českého jazyka.

S výukou je naprosto spokojena nadpoloviční většina respondentů. Dva z nich udělili hodnocení 2, jeden z nich hodnocení 3, včetně vysvětlujícího komentáře, že u prvního stupně jsou s výukou spokojeni, avšak na druhém stupni je příliš velký podíl gramatiky, což pro děti není praktické pro další využití, pokud zůstává v cizině, a měl by se dát větší prostor pro literaturu a dějepis. Odpovědi znázorňuje graf č. 10.

Graf č. 10: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 4: Jak jste spokojeni s výukou češtiny v ČŠBH Ženeva?

Graf č. 11 shrnující hodnocení spokojenosti s vyučujícími v ČŠBH Ženeva ukazuje, že interaktivní a kreativní výuka, která je pro zdejší učitele na prvním místě, se setkává s úspěchem i u rodičů dětí, kteří hodnotí učitele na výbornou a nemají k nim žádné výhrady.

Graf č. 11: Grafické znázornění odpovědí na otázku č. 5: Jak jste spokojeni s vyučujícími, kteří v ČŠBH Ženeva působí?

Dotazníková položka směřující ke vzdělávacím plánům nepřinesla u ČŠBH Ženeva žádný podnět ze strany rodičů. Uvádí, že plán znají a nemají k němu výhrady. Výjimkou je již zmíněný poměr gramatiky vůči reáliím na druhém stupni a pochvalný komentář, že látka probíraná v ČŠBH odpovídá úrovni a rychlosti probírané látky na kmenové škole v České republice.

Pozitivně rodiče hodnotí i pokrok, který jejich děti udělaly během doby, co navštěvují ČŠBH. Vyzdvihují slovní zásobu, snahu česky číst a psát. Za největší výhodu považují české prostředí, do kterého se dítě ve škole dostává a které ho motivuje ke komunikaci v češtině mezi vrstevníky. Oceňují znalost českých reálií a probírání komunikačních témat, která udržují úroveň mluvené češtiny a rozvíjí slovní zásobu, ke které se v rodině dítě za běžných situací nedostane.

Mezi akce, které si rodiče pochvalují, patří mikulášská besídka, divadelní představení, vystoupení českých umělců, Noc s Andersenem. V komentářích se vyskytla také poznámka, že akcí je až příliš a od určitého věku je pro děti složité se účastnit všech organizovaných akcí vzhledem k náročnému školnímu programu a koníčkům, které děti mají.

Celkově hodnotí rodiče výuku v ČŠBH Ženeva velmi pozitivně, avšak ve svých odpovědích jsou poměrně zdrženliví. Nemají žádné větší výhrady, zmiňují se pouze o vhodnějších prostorech k výuce, které by byly potřeba a dva z respondentů mají komentář k délce výuky, v obou případech se jim zdá příliš dlouhá, zejména pro mladší děti. Obecně se však shodují na slovech chvály pro učitelky a oceňují pokrok, který děti v ČŠBH Ženeva dělají.

7 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce *České školy bez hranic* je ukázat, jakým vývojem prošly České školy bez hranic od svého založení, jak v současné době fungují, jakých výsledků dosahují a jak jejich fungování a studijní výsledky hodnotí jejich vedoucí pracovníci, žáci a jejich rodiče.

Teoretická část práce se zabývá tématem bilingvismu a bilingvní výchovy, zaměřuje se na rozdíly, které můžeme najít ve vývoji jazyka u monolingvních a multilingvních mluvčích. Přináší přehled současných možností vyučování češtiny v zahraničí tak, jak je definuje školský zákon a uvádí školy, instituce a spolky, ve kterých výuka češtiny v zahraničí probíhá, jako jsou Evropské školy, lektoráty českého jazyka nebo krajanské spolky.

Významnou institucí pro výuku češtiny v zahraničí je spolek Českých škol bez hranic. České školy bez hranic jsou základním bodem první případové studie, kterou diplomová práce obsahuje. Věnuje se obecně vzniku a historii škol, spolku, který pro záštitu všech Českých škol bez hranic vznikl, vzdělávacímu programu, kterým se školy řídí, a průběhu a organizaci samotné výuky. Zmíněny jsou všechny akce a aktivity, které České školy bez hranic pořádají, včetně pravidelných konferencí, které přináší do výuky češtiny vždy nové impulsy a inspiraci pro současné i budoucí učitele a lektory českého jazyka nejen za hranicemi České republiky. Součástí je i výčet několika zajímavých projektů, do kterých se České školy bez hranic zapojily či pravidelně zapojují a které pořádají (letní tábor, výukové materiály nebo projekt heuropa!). Případová studie I čerpá z oficiálních listinných pramenů, administrativních dokumentů, studijních plánů Českých škol bez hranic a osobních zkušeností autorky diplomové práce, které získala během stáže v jedné z Českých škol bez hranic a účastí na několika konferencích pořádaných ČŠBH.

Druhá případová studie je zaměřená na dvě vybrané České školy bez hranic s delší tradicí, a to Českou školu bez hranic v Bruselu a Českou školu bez hranic v Ženevě. Metodologicky se opírá o etnografické postupy sběru dat a práce s nimi, zaměřuje se na analýzu vývoje uvedených škol, na současné fungování těchto škol a jejich výsledky a na reflexi práce Českých škol bez hranic u jejich vedoucích pracovníků

formou analýzy polostrukturovaných interview a u učitelů a rodičů žáků v rámci dotazníkového šetření.

Ředitelky obou škol poskytly informace k diplomové práci skrze odpovědi na návodné otázky rozdělené do pěti vymezených okruhů. Otázky se týkaly působení a vývoje školy, směřování a cílů do budoucna, vzdělávacích plánů, výukových materiálů a žáků. Obě paní ředitelky si stanovily několik cílů do nejbližších let, shodují se na hledání vhodnějších prostor pro výuku a organizovanější práci se školní knihovnou, stejně tak obě chválí nárůst žáků i aktivit pořádaných školou. Z odpovědí vyplývá, že největším posunem ve výuce by bylo vytvoření komplexních výukových materiálů pro potřeby výuky češtiny v zahraničí. Projekt by měl vycházet ze vzdělávacího plánu ČŠBH, kterým se obě školy řídí, a pokud by se na něm podílely dohromady všechny školy spadající pod České školy bez hranic, mohly by ho také následně všechny školy využívat a materiály by byly jistě užitečné jak pro samotné ředitelky škol a učitele, tak pro žáky a jejich rodiče. Česká škola bez hranic v Bruselu zavedla v letošním roce v rámci mimoškolních aktivit kroužky, které jsou cílené na děti, které nepotřebují studovat gramatiku, ale jejich cílem je spíše trávit čas v českém prostředí s dalšími českými dětmi, a tento krok je velice pozitivně hodnocen ředitelkou i rodiči žáků. V Ženevě se k zavedení podobných aktivit chystají.

Učitelé v Bruselu a Ženevě, stejně jako rodiče žáků, kteří školy navštěvují, byli osloveni prostřednictvím elektronického dotazníku. Z odpovědí, které byly pro účely práce získány od učitelů v Bruselu, vyplývá, že výuka jim připadá velmi nekoncepční, mezi jejich cíle patří vytvoření dobře a důkladně definovaného učebního plánu, který by jim výuku usnadnil. Kromě plánu výuky vidí mezery také v návaznosti učiva mezi ročníky. Na rozdíl od bruselských učitelů, ženevští vyučující působí z odpovědí na stejné dotazníkové otázky motivovaněji a více pohlceni svou prací. Zmiňují, že jejich výuka je interaktivní a kreativní, často experimentují a improvizují v rámci projektů a zážitkové výuky. Z dotazníků vyzařuje nadšení a energie, která se zdá, že učitelům v Bruselu schází. České škole bez hranic v Bruselu by mohlo pomoci komplexnější uchopení výuky, jasnější organizace a také větší komunikace mezi samotnými učiteli.

Vyplněné dotazníky získané od rodičů z Bruselu přinesly mnohé podněty pro vedení školy. Celkem se sešlo 21 odpovědí. Rodiče jsou v 67 % zcela spokojeni s výukou a v 57 % jsou zcela spokojeni i s učiteli. Největší výtka bylo v odpovědích časté střídání učitelů, což zajisté ovlivnilo výslednou známku v jejich hodnocení. Rodiče by rádi dostávali na začátku školního roku k nahlédnutí vzdělávací plán na následující měsíce a případně i týdenní učební plán, aby se s dětmi mohli více věnovat výuce i v domácím prostředí. Rodiče by ocenili možnost zapůjčit si nebo zakoupit si některé z materiálů, které učitelé používají. Velice pozitivně jsou hodnoceny aktivity a akce, které škola pořádá, zejména již zmíněný odpolední dramatický kroužek pro děti, který jim umožňuje pohybovat se mezi českými dětmi, ale nevěnují se gramatice. Tuto možnost oceňují jak rodiče těchto dětí, tedy ti, kteří nemají v plánu se vracet do České republiky a osvojení gramatických pravidel českého jazyka jim nepřipadá zásadní, tak ti, jejichž děti chodí do školy primárně kvůli gramatice a výuka může být nyní více zaměřena na pravidla českého jazyka. Rodiče v Ženevě byli ve svých odpovědích zdrženlivější a také vyplněných dotazníků se vrátil nižší počet. Ze 7 rodičů 57 % uvedlo, že jsou s výukou v české škole zcela spokojeni a 86 % je zcela spokojeno s vyučujícími. Pozitivně rodiče hodnotí pokrok, který žáci v češtině dělají, a zajímavé projekty a komunikační témata, která rozšiřují slovní zásobu v rozličných okruzích. Výtky mají ženevští rodiče k prostorám školy. Jejich rozšiřování, případně inovace, je však v cílech paní ředitelky. Další námitky se objevily k délce výuky, která by podle rodičů měla být, zejména pro mladší děti, kratší. Individuální jsou názory na akce a aktivity, některým respondentům se zdá organizovaných akcí moc, jiní jsou bez výhrad spokojeni. Respondenti z Bruselu byli v odpovědích sdílnější, ale také kritičtější. Rozpačité atmosféře, která z některých dotazníků vyplývala, by pomohla ucelenější koncepcí. Ženevská škola těží z energických učitelů, kteří výuku vedou, ale dotazníky rodičů působí odtažitě.

Výzkum mezi ředitelkami, učiteli a rodiči dvou Českých škol bez hranic ukázal, že vliv škol je bez pochyb pozitivní a možnost navštěvovat instituci, kde se děti učí český jazyk za hranicemi naší republiky a čeští mluvčí se mohou scházet na kulturních akcích, je brána pozitivně mezi všemi dotazovanými. Počet žáků každoročně stoupá a na zvyšující se poptávku obě školy vhodně reagují organizací nových aktivit pro české děti i dospělé.

8 SEZNAM LITERATURY

BAKER, C. *A Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters, 1995.

BAKER, C., PRYS JONES, S. *Encyclopedia of bilingualism and bilingual education*. Clevedon: Multilingual Matters, 1998.

BRUTT-GRIFFLER, J., VARGHESE, M. *Bilingualism and language pedagogy*. Clevedon: Buffalo, 2004.

CONTEH, J. *Promoting Learning for Bilingual Pupils 3-11: Opening Doors to Success*. London: SAGE, 2006.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000.

GENESE, F. *Educating second language children: the whole child, the whole curriculum, the whole community*. New York: Cambridge University Press, 1994.

GROSJEAN, F. *Life with two languages. An introduction to bilingualism*. USA: Harvard University Press, 1984.

HARDING-ESCH, E., RILEY, P. *Bilingvní rodina*. Praha: Portál, 2008.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha, Portál, 2008.

HERBSOVÁ, A. *Metodika jazykové výuky bilingvních dětí (případová studie)*. Praha, 2017. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.

KING, K., MACKEY, A. *The bilingual edge*. New York: Harper Collins Publishers, 2007.

KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada, 2006.

MORGENSTERNOVÁ, M. a kol. *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011.

PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001.

PRŮCHA, J. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Praha: Grada, 2011.

SVATOŇOVÁ, E. *Metody vyučování bilingvních žáků v České škole Manchester*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.

ŠTEFÁNIK, J. *Jeden člověk, dva jazyky: dvojjazyčnost u dětí – předsudky a skutečnosti*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2000.

ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum, 2005.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000.

ZURER PEARSON, B. *Raising a bilingual child*. New York: Living language, 2008.

Elektronické zdroje

Časopis Krajiny češtiny vydávaný DZS. [online]. [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: <http://www.dzs.cz/file/5186/Krajiny%20češtiny%209.pdf>

Česká škola bez hranic, informace o spolku ČŠBH. [online]. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: <http://csbh.cz/obcanske-sdruzeni>

Česká škola bez hranic, vzdělávací plán. [online]. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: http://csbh.cz/sites/default/files/Vzdelavaci_program_CSBH_ukazka_0.pdf

Česká škola bez hranic, letní tábor. [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://csbh.cz/spolecne-projekty/letni-tabor-v-cr>

Vzdělávací program MŠMT. [online]. [cit. 2017-10-22]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/program-na-podporu-cinnosti-nestaticnich-neziskovych-1>

Památník ticha Bubny. [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: www.bubny.org

Projekt heuropa! [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://heuropa.eu/ueber-heuropa0.html>

Projekt Knížka pro prvňáčka. [online]. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <http://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/projekt-uz-jsem-ctenar-knizka-pro-prvnacka/projekt-uz-jsem-ctenar-knizka-pro-prvnacka-2017-2018>

E- psychologie: elektronický časopis ČMPS. ŠULOVÁ, L. Výuka cizích jazyků od raného dětství? Možná rizika či výhody. [online]. 2007, roč. 1, č. 1. Dostupné z: <http://e-psycholog.eu/pdf/sulova.pdf>. ISSN 1802- 8853.>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). [online]. [cit. 2017-10-29]. Dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>.

9 PŘÍLOHY

Příloha 1 – Interview pro ředitelky ČŠBH

1. PŮSOBENÍ A VÝVOJ ČŠBH

Kolik dětí navštěvovalo v jednotlivých letech vaši školu? Jaké třídy jste měli a máte nyní otevřené? Jaké akce pořádáte mimo samotnou výuku? Jaké akce se vám osvědčily, probíhají pravidelně apod.? Odkud pochází vyučující na vaši škole, kolik vyučujících škola má? Jak často se vyučující obměňují? Jak byste shrnula pokrok, kterým vaše škola od založení prošla?

2. SMĚŘOVÁNÍ ČŠBH

Jaká je vaše vize o tom, kam se školou směřovat? Co je váš hlavní cíl, jaké máte dílčí cíle? Co byste ráda změnila na organizaci výuky? Jaké novinky byste ráda zavedla?

3. VZDĚLÁVACÍ PLÁNY

Jaké dokumenty jsou součástí výukových plánů? Máte kompletní vzdělávací plány vaší školy? Kdo se ve vaší škole podílel na vytváření vzdělávacích plánů? Jsou vzdělávací plány závazné, máte nějaké doplňkové materiály, dle kterých se vzdělávací plány obměňují?

4. VÝUKOVÉ MATERIÁLY

Podle čeho vybíráte výukové materiály? V jaké míře se na výběru podílí samotní učitelé? Jaké výukové materiály se vám nejvíce osvědčily? Které se naopak pro vaše potřeby neosvědčily? Jsou nějaké materiály, které k dispozici nemáte, nicméně ráda byste to v budoucnu změnila?

5. ŽÁCI

Sledujete pokrok vašich žáků? Jaký máte systém hodnocení? Komunikujete pravidelně i s rodinami žáků?

Příloha 2 – Dotazníkové šetření pro učitele v ČŠBH

1. Jak dlouho učíte v ČŠBH?

→ 1. rok, 2-3 roky, 4 roky a déle

2. Jakou věkovou kategorii v ČŠBH učíte?

→ otevřená odpověď

3. Jaký je váš názor na efektivitu výuky češtiny v ČŠBH? (např. účast dětí na výuce, jejich úroveň čj a pokrok, který u nich sledujete)

→ otevřená odpověď

4. S jakými výukovými materiály pracujete? Které z nich se vám osvědčují, které nikoliv? Jsou nějaké materiály, které vám při výuce chybí?

→ otevřená odpověď

5. Jak vám vyhovuje vzdělávací plán ČŠBH? Podílel/a jste se na jeho vytváření? Řídíte se jím na 100 % ?

→ otevřená odpověď

6. Podílíte se na organizaci jiných akcí, kromě výuky češtiny, pořádaných ČŠBH? (kulturní akce, literární dílny, výuka reálií apod.)

→ otevřená odpověď

Příloha 3 – Dotazníkové šetření pro rodiče žáků ČŠBH

1. Jaký jazyk (jaké jazyky) používáte ke komunikaci v domácnosti?

→ čj, aj, fj, jiný

2. V jakém jazyce studuje vaše dítě mimo ČŠBH?

→ čj, aj, fj, jiný

3. Jak dlouho vaše dítě navštěvuje ČŠBH?

→ 1. rok, 2 roky, 3 roky a více

4. Jak jste spokojeni s výukou češtiny v ČŠBH?

→ hodnocení 1-5

5. Jak jste spokojeni s vyučujícími, kteří v ČŠBH působí?

→ hodnocení 1-5

6. Znáte vzdělávací (studijní) plány a učební materiály, se kterými v ČŠBH pracují? Jste s nimi spokojeni či k nim máte nějaké výhrady?

→ otevřená odpověď

7. Jak byste popsali progres, který vaše dítě v českém jazyce udělalo, co navštěvuje ČŠBH?

→ otevřená odpověď

8. Jaké další akce ČŠBH vaše dítě navštívilo či pravidelně navštěvuje? (kulturní akce, literární dílny apod.)

→ otevřená odpověď

9. Jak jste spokojeni s výukou a organizací ČŠBH? Měli byste nějaké návrhy ke změnám či zlepšení?

→ otevřená odpověď

Příloha 4 – Osvědčení 3. třída ČŠBH Brusel

Škola..... Česká škola bez hranic Brusel
 Stát:..... Belgie
 Adresa:..... 150 - 152, Avenue Adolphe Buyl, 1050 Brusel
 Ročník:..... 3. Školní rok:..... 2016/2017

OSVĚDČENÍ

Jméno a příjmení:

Datum narození:

ČESKÝ JAZYK A LITERATURA	HODNOTÍCÍ KRITÉRIA				
	ZCELA OVLADA, pracuje samostatně	TĚMĚŘ OVLADA, pracuje s menší pomocí	ČÁSTEČNĚ OVLADA, pracuje s pomocí učitele.	TĚMĚŘ NEOVLADA, nepracuje samostatně.	NEOVLADA, neosvojeno, nepracuje.
<i>Komunikační a slohová výchova</i>					
V ústním i v písemném projevu umí správně vytvořit větu. Nedokáže-li určitou skutečnost pojmenovat, popíše ji jinými slovy.					
Umí se vyjádřit srozumitelně, pečlivě vyslovuje. Umí svoji nesprávnou výslovnost opravit.					
Rozumí pokynům učitele, dokáže používat běžné zdvořilostní fráze, sdělit své potřeby, myšlenky, zážitky.					
Dodržuje základní hygienické návyky při psaní, píše čitelně a úhledně.					
<i>Jazyková výchova</i>					
Umí rozlišit psací a tiskací písmo.					
Píše správné tvary písmen a číslic, správně spojuje písmena i slabiky. Kontroluje vlastní písemný projev.					
Při psaní správně graficky ohraničí větu velkým písmenem na začátku, vhodným znaménkem na konci.					

ČESKÁ ŠKOLA BEZ HRANIC
 Týpolské učební středisko pro děti z Brusele
BRUSEL

Odůvodňuje a správně píše i/y po tvrdých, měkkých i po obojetných souhláskách.					
Umí písemně zaznamenat své myšlenky.					
<i>Výchova ke čtenářství</i>	ZCELA OVLÁDA, pracuje samostatně	TĚMĚR OVLÁDA, pracuje s menší pomocí	ČÁSTEČNĚ OVLÁDA, pracuje s pomocí učitele.	TĚMĚR NEOVLÁDA, nepracuje samostatně.	NEOVLÁDA, neovvojeo, nepracuje.
Čte plynule texty přiměřeného rozsahu a náročnosti.					
Dokáže recitovat básně, rozumí jejímu obsahu.					
Rozliší základní literární pojmy.					
Umí vyjádřit své pocity z literárního textu.					
Dokáže svůj zážitek z četby nebo poslechu vhodně prezentovat.					
Zajímá se o četbu, čte texty z dětských časopisů a knih. Poznává další žánry literatury.					
POSTOJ K PRÁCI A OSTATNÍM	ZCELA OVLÁDA, pracuje samostatně	TĚMĚR OVLÁDA, pracuje s menší pomocí	ČÁSTEČNĚ OVLÁDA, pracuje s pomocí učitele.	TĚMĚR NEOVLÁDA, nepracuje samostatně.	NEOVLÁDA, neovvojeo, nepracuje.
Rozumí pokynům a řídí se jimi.					
Pracuje samostatně.					
Úkoly dokončí v určeném čase.					
Zná a respektuje zásady správného chování.					

CELKOVÉ HODNOCENÍ PŘEDMĚTU ČESKÝ JAZYK A LITERATURA

Počet zameškaných hodin / v procentech	
	Vyučující:
V Bruselu	Ředitelka:

Příloha 5 – Sebehodnocení žáků

Jméno + příjmení

3. třída ČŠBH Brusel 2016/2017

MOJE SEBEHODNOCENÍ

Datum:					
KRITÉRIA HODNOCENÍ	Nedaří se mi to	Občas, málokdy	Ano, někdy	Ano, vždy	Hodnotí učitel
Přišel/Přišla jsem včas do školy.					
Dodržuji dohodnutá pravidla.					
Umím pomáhat ostatním.					
Udělal/a jsem domácí úkoly.					
Když něco nevím, zeptám se.					
Čtu dobře.					
Piši bez chyb.					
Umím mluvit o tom, co se učím.					
Mluvím ve škole česky.					
Dnes jsem se dozvěděl/a něco nového.					
Dnes mě nejvíce bavilo:					
.....					
.....					
.....					
.....					

Hodnotící formuláře ČŠBH Brusel – Moje sebehodnocení